

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЕКОНОМІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ РОБЕРТА ЕЛЬВОРТІ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи з дисципліни

**«ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Кропивницький, 2023

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу Економіко-технологічного інституту імені Роберта Ельворті заборонено.

Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»/ Укладач Ткаченко І.П. – Кропивницький: ЕТІ, 2023. - 96 с.

Укладач

Ткаченко І.П., к.е.н., доцент

Відповідальний за випуск

Фрунза С.А., к.е.н., доцент

завідувач кафедри фінансів

та бухгалтерського обліку

Затверджено на засіданні кафедри

фінансів та бухгалтерського обліку ЕТІ

протокол № від 2023 р.

Методичні вказівки включають перелік рекомендованої літератури, методичні поради щодо організації самостійної роботи з дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Вступ

Управління фінансами підприємств, які функціонують в умовах вільного ринку, є найменш дослідженою галуззю вітчизняної економічної науки. В той же час одним із найважливіших резервів зростання ефективності діяльності підприємств є підвищення рівня кваліфікації фахівців, відповідальних за управління фінансами підприємств, та розробка якісно нових підходів до організації роботи фінансових служб саме у сфері фінансування.

На вимоги часу у вищих навчальних закладах України, які здійснюють підготовку здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» запроваджена навчальна дисципліна «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання».

Завдання дисципліни - розкрити зміст на основні напрямки фінансової діяльності підприємств, визначити шляхи та методи забезпечення ліквідності підприємства та його фінансової рівноваги, розглянути процес формування власного капіталу підприємства, його функції та складові частини, охарактеризувати особливості фінансової діяльності суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічних відносин та механізм організації фінансових взаємовідносин підприємств з державою. Метою вивчення дисципліни є отримання знань з практичних питань організації фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

Предметом даної дисципліни є система фінансово-економічних відносин, які виникають в процесі мобілізації ресурсів для фінансування операційної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання і визначення найефективніших шляхів вкладання коштів.

Програмою дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання» передбачається 52 години самостійної роботи студентів.

Самостійна робота студентів посідає важливе місце в системі вищої школи, оскільки вона дозволяє вирішувати низку різноманітних завдань.

Самостійна робота виступає як ефективна форма вивчення дисципліни і одержання глибоких, усвідомлених знань. Самостійна робота, це досить складний

творчий процес, що сприяє формуванню у студентів навичок наукової роботи. Вивчення студентами досить різноманітного, а підчас і досить суперечливого матеріалу, спонукає їх узагальнювати, аналізувати економічні явища, робити на цих засадах не лише теоретичні, а й практичні висновки.

Самостійна робота виступає дійовою формою самоконтролю рівня знань студентів, широти їх кругозору, глибини їх інтересів. Самостійна робота сприяє формуванню економічного кругозору, поширенню вже одержаних знань, вивченню складних актуальних проблем реальної дійсності, їх усвідомленню і аналізу. Самостійне вивчення і осмислення законів України, постанов Уряду і Указів Президента сприяє творчому застосуванню теоретичного матеріалу, поєднанню теоретичних положень з реальною економічною дійсністю.

Дані методичні рекомендації складені з метою надання допомоги студентам в організації самостійного оволодіння матеріалом з курсу.

До методичних рекомендацій включено тематичний план дисципліни, що їй можливість орієнтуватися у розподілі годин на виконання різних видів робіт з дисципліни, визначити загальний обсяг годин на вивчення кожної теми. Крім цього у роботі містяться загальні методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи, сформульовані цілі роботи над кожною з тем курсу.

В методичних рекомендаціях наведено перелік літератури, після вивчення якої студентам необхідно відповісти на контрольні питання, які містяться у методичних рекомендаціях. У ході самостійного вивчення нового матеріалу студенти можуть скористатися також методичними рекомендаціями до практичних занять та відповісти на питання для повторення, які наведені по кожній темі.

Самостійна робота є логічним продовженням аудиторних занять і проводиться під керівництвом викладача. Час на виконання самостійної роботи встановлюється учбовим планом і програмою навчальної дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання».

Витрати часу на самостійну роботу не регламентуються розкладом. Студент самостійно вибирає режим і тривалість роботи над програмним матеріалом в залежності від своїх здібностей і конкретних умов.

Цілі самостійної позааудиторної роботи:

1. Закріплення, поглиблення, розширення і систематизація знань, отриманих під час аудиторних занять, самостійне оволодіння новим навчальним матеріалом.

2. Формування загально трудових і професійних умінь.

3. Формування умінь і навичок самостійної розумової праці.

4. Розвиток самостійності мислення.

Самостійна робота студентів передбачає такі форми: написання рефератів, проведення колоквиумів.

Реферат - одна з основних форм самостійної роботи студентів. Мета реферату - закріплення та поглиблення теоретичних і практичних знань, отриманих студентом у процесі вивчення окремих тем. Написання реферату дає можливість студентові навчитися самостійно, працювати з різними інформаційними джерелами, узагальнювати матеріали періодичної літератури, глибше вивчати особливості функціонування, окремих сегментів та інститутів як вітчизняного, так і зарубіжних ринків фінансових послуг.

Підготовка реферату включає такі етапи: вибір теми, добір спеціальних літературних джерел та фактичного статистичного матеріалу; консультація, з викладачем; передання його викладачеві для оцінювання або усний виступ перед студентами всієї групи на основі матеріалів реферату.

Проведення колоквиуму передбачає самостійну підготовку студентів до визначеної теми, виходячи з переліку питань для постійного вивчення програмного матеріалу. Для підготовки усного обговорення запропонованих тем студент повинен використовувати спеціальну літературу, яка стосується теми, періодичні видання (газети, журнали), наукові статті.

Статистичну інформацію можна знайти в спеціальних виданнях Мінстату України, Мінекономіки України, Мінфіну, Національного банку України. Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, періодичних виданнях та звітах про господарсько-фінансову діяльність підприємств та фінансово-кредитних установ.

Види самостійної позааудиторної роботи в залежності від поставленої мети.

Мета	Вид самостійної поза аудиторної роботи
Первинне оволодіння знаннями (засвоєння нового матеріалу)	Читання підручників, першоджерел, додаткової літератури, опорного конспекту. Складання плану тексту лекцій. Конспектування прочитаного, графічне зображення структури тексту. Виписки з тексту. Робота зі словником і довідниками.
Закріплення і систематизація знань	Робота з конспектом лекцій, повторна робота над матеріалом підручників, першоджерела, додаткової літератури, опорного конспекту лекцій. Складання плану відповіді на спеціально підготовлені питання. Складання таблиць, графіків, схем. Відповіді на контрольні питання. Підготовка рефератів, доповідей, складання бібліографії.

Зміст видів самостійної роботи пов'язаний із змістом і цілями навчальної дисципліни. Ця форма навчання поєднується з іншими формами організації учбового процесу з дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання», такими як лекції та семінарські заняття. Разом із загальними для всіх студентів завданнями, викладачем можуть використовуватися індивідуальні завдання, які дозволяють студентам працювати відповідно до рівня своєї підготовки і, сприяють розвитку їхніх індивідуальних творчих здібностей. Міра засвоєння студентами навчального матеріалу, винесеного для самостійної роботи, підлягає обов'язковому поточному (семінарські заняття) і підсумковому семестровому контролю.

Самостійна робота студентів по цій дисципліні передбачає такі види робіт:

Проробка лекційного матеріалу

$32\text{год} * 0,25 = 8\text{ год.}$

Підготовка до практичних занять

$16\text{год} * 0,5\text{год} = 8\text{год.}$

Проробка питань програми, які не викладались на лекціях – 36 год.

Тема 1. Основи фінансової діяльності суб'єктів господарювання

Мета роботи: засвоєння, закріплення, поглиблення та систематизація знань з питань:

- визначення економічної сутності капіталу підприємства,
- змісту та основних завдань фінансової діяльності суб'єктів господарювання;
- фінансової діяльності суб'єктів підприємства в системі функціональних завдань фінансового менеджменту;
- поняття фінансування;
- класифікації форм фінансування;
- змісту, форм та напрямів правового регулювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання;
- сучасних теорій фінансування.

Питання для обговорення:

- 1.1 Зміст та основні завдання фінансової діяльності суб'єктів господарювання
- 1.2 Організація фінансової діяльності підприємства
- 1.3 Форми фінансування підприємств
- 1.4 Критерії прийняття фінансових рішень

Завдання студентів

Вивчаючи цю тему, в першу чергу, слід звернути увагу на дослідження економічної сутності фінансової діяльності суб'єктів підприємництва як діяльності, спрямованої на забезпечення підприємства фінансовими ресурсами, досягнення ним визначених цілей економічного і соціального розвитку. Фінансова діяльність зумовлює зміни як величини, так і складу власного та залученого капіталів підприємства.

Ефективність фінансової діяльності забезпечується формуванням оптимального фінансового механізму підприємства. Фінансовий механізм підприємства включає систему *фінансових методів* (фінансове прогнозування, планування, фінансові показники і коефіцієнти, нормативи, ліміти, резерви,

система розрахунків, кредитування, інвестування, оподаткування, страхування, стимулювання тощо) **та фінансових важелів** (дохід, прибуток, ціна, норма амортизації, ставка податку, ставка дисконту, відсотки, нормативи фінансових санкцій тощо).

При вивченні даної теми необхідно враховувати сутність видів діяльності господарюючих суб'єктів. З метою формування каталогу функціональних завдань фінансових служб підприємства та чіткого розмежування зазначених понять розглянемо економічний зміст кожного з них.

Інвестиційна діяльність. Згідно з П(С)БО, інвестиційна діяльність - це придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою еквівалентів грошових коштів. Ця діяльність пов'язана з ефективним вкладенням залученого капіталу.

Операційна діяльність. Це основна діяльність підприємства, пов'язана з виробництвом та реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечує основну частку його доходу, а також інші види діяльності, які не підпадають під категорію інвестиційної чи фінансової діяльності.

На основі систематизації руху грошових коштів у результаті операційної діяльності визначають операційний *Cash-flow*, який досить часто є основним джерелом фінансування діяльності підприємства. Перевищення вхідних грошових потоків від операційної діяльності над грошовими витратами є підґрунтям для забезпечення стабільної ліквідності підприємства та залучення коштів із зовнішніх джерел.

Фінансова діяльність. Успішна інвестиційна та операційна підприємницька діяльність можлива лише за наявності надійного фінансового фундаменту, тобто достатнього обсягу капіталу.

*Мобілізація підприємством необхідних для виконання поставлених перед ним планових завдань фінансових ресурсів називається **фінансуванням**.* Згідно з П(С)БО **фінансова діяльність** - діяльність, яка веде до змін розміру і складу власного та позичкового капіталу підприємства (який не є результатом операційної діяльності). Отже, основний зміст фінансової діяльності (у вузькому розумінні) полягає у фінансуванні підприємства; погашення позичок; сплата дивідендів.

Можна стверджувати, що фінансова діяльність (фінансування) має вирішальний вплив на процеси генерування вартості підприємства. Так, оптимізація структури капіталу (оптимізація фінансування) веде до зменшення затрат на його залучення і створює фінансову базу для успішної операційної та інвестиційної діяльності.

У теорії і практиці досить часто зміст фінансової діяльності трактується ширше, ніж фінансування. У широкому значенні під фінансовою діяльністю розуміють усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням (збільшенням вартості) та поверненням. *Інакше кажучи, фінансова діяльність (у широкому розумінні) включає весь комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими службами підприємства і пов'язаних з фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням операційної діяльності суб'єкта господарювання.*

Організаційна структура фінансових служб та їх місце в ієрархії підприємства значною мірою залежать від форми організації бізнесу, галузі та обсягів діяльності господарювання.

Перш ніж перейти до вивчення механізмів залучення фінансових ресурсів суб'єктами господарювання, слід розглянути основні форми фінансування. Їх здебільшого класифікують за такими критеріями: залежно від цілей фінансування; за джерелами надходження капіталу; за правовим статусом капіталодавців щодо підприємства.

Структурно-логічні взаємозв'язки між окремими формами фінансування наведені на рис. 1.1 у формі матриці.

Статус інвестора Джерела фінансування	<i>Позичковий капітал</i>	<i>Власний капітал</i>	<i>Реструктуризація активів</i>
Зовнішнє	Банківські, комерційні позички	Часткове фінансування (внески учасників та засновників)	Дезінвестиції
Внутрішнє	Забезпечення наступних витрат і платежів	Нерозподілений прибуток	Амортизаційні відрахування

Рисунок 1.1 - Матриця форм фінансування підприємств

Одним з головних завдань фінансового менеджера є обґрунтування рішень щодо вибору оптимальних для конкретних фінансово-економічних умов форм фінансування підприємства. До типових критеріїв можна віднести такі:

- ◆ Прибуток/рентабельність.
- ◆ Ліквідність.
- ◆ Структура капіталу (незалежність).
- ◆ Накладні витрати, пов'язані із залученням коштів.
- ◆ Мінімізація оподаткування.
- ◆ Об'єктивні обмеження.
- ◆ Особливості законодавства про банкрутство.
- ◆ Максимізація доходів власників (дивідендна політика)

Загальний огляд форм фінансування та їх класифікацію подано на рис. 1.2.

Рисунок 1.2 - Форми фінансування підприємств

Таблиця 1.1.- Порівняльна характеристика фінансування підприємства за рахунок власного і позичкового капіталу

Критерії	Власний капітал	Позичковий капітал
1. Рівень відповідальності капіталодавців	Щонайменше у повному обсязі	Відсутня; статус кредитора
2. Участь в управлінні підприємством	Як правило, дає право	Як правило, участь в управлінні підприємством виключена
3. Участь у прибутках	Дає право участі у розподілі прибутків	Обумовлені договором проценти; участь у розподілі прибутків виключена
4. Строк використання	Необмежений	Обмеження згідно з договором
5. Кредитне забезпечення	Як правило, непотрібне	Як правило, необхідне
6. Податковий тягар	Плата за користування здійснюється за рахунок прибутку, що залишився після сплати всіх податків	Проценти за користування позиками відносяться на валові витрати, тобто зменшують податковий тягар
7. Порядок повернення у разі банкрутства	В останню чергу	Першочергово, залежно від типу кредитора

Теми рефератів

1. Порівняльна характеристика фінансування підприємства за рахунок власного і позичкового капіталу.
2. Критерії прийняття ефективних фінансових рішень.
3. Матрична структура організації підприємства.
4. Функціональна структура організації підприємства.
5. Дивізіональна структура організації підприємства

Термінологічний словник

1. Фінансові методи –
2. Фінансові важелі –
3. Інвестиційна діяльність-
4. Операційна діяльність -
5. Фінансова діяльність -
6. Реструктуризація активів
7. Дезінвестиці -
8. Часткове фінансування –

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

1. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
2. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
3. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

1. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.
2. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю:

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю «капітал» та охарактеризуйте його форми.
2. Чому загальна величина активів повинна дорівнювати сумі пасивів підприємства?
3. Назвіть основні завдання фінансової діяльності суб'єктів господарювання.
4. Дайте характеристику двом основним напрямкам діяльності фінансового менеджменту: фінансовий контролінг та Cash – менеджмент.
5. Назвіть переваги та недоліки структур всіх форм власності.
6. Охарактеризуйте основні форми фінансування підприємств.
7. Назвіть критерії прийняття ефективних фінансових рішень.
8. Зробіть порівняльну характеристику фінансування підприємства за рахунок власного і позичкового капіталу.
9. Назвіть основні теоретичні підходи до визначення критеріїв прийняття фінансових рішень.
10. Назвіть елементи теорії управління фінансами підприємств.
11. Перерахуйте основні види теорій фінансування підприємств.

Тема 2 Особливості фінансової діяльності суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм

Мета роботи: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- класифікацію суб'єктів підприємництва за правом власності та організаційно-правовою формою ведення бізнесу;
- критерії прийняття рішень про вибір правової форми організації бізнесу;
- особливості фінансової діяльності: приватних підприємств;
- товариств з обмеженою відповідальністю; акціонерних товариств; підприємств з іноземними інвестиціями;
- фінансова діяльність державних та казенних підприємств;
- фінансування спільної діяльності підприємств на основі договорів кооперації.

Питання для обговорення:

1. Критерії прийняття рішення про вибір правової форми організації бізнесу.
2. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання без створення юридичної особи.
3. Особливості фінансової діяльності приватних підприємств.
4. Особливості фінансової діяльності товариств з обмеженою відповідальністю.
5. Фінансова діяльність акціонерних товариств.
6. Специфіка діяльності командних і повних товариств.
7. Фінансова діяльність кооперативів.
8. Особливості фінансової діяльності підприємств з іноземними інвестиціями.
9. Фінансова діяльність державних і казенних підприємств.
10. Фінансування спільної діяльності підприємств на основі договорів кооперації.

Завдання студентів

Приймаючи рішення щодо створення нового суб'єкта господарювання чи реорганізації існуючого перед власниками і менеджментом постає питання щодо вибору найприйнятнішої з погляду оптимізації фінансової та інвестиційної

діяльності організаційно-правової форми ведення бізнесу. Класифікація суб'єктів господарювання за правом власності та організаційно-правовою формою ведення бізнесу в Україні наведена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 - Класифікація організаційно-правових форм ведення бізнесу

Форма власності	Право власності		
	Приватне	Колективне	Державне
Юридичні особи	- Приватне підприємство - Селянське (фермерське) господарство	- Колективне підприємство - Спільне підприємство - Кооператив - Господарські товариства: - АТ, ТОВ, товариство з додатковою відповідальністю - повне товариство - командитне товариство	Державне підприємство Державне комунальне підприємство
Без створення юридичної особи	- Приватний підприємець	- Договір про суспільну діяльність	- Договір про суспільну діяльність
Об'єднання	- Асоціація	Асоціація Корпорація Консорціум Концерн	Асоціація Корпорація Консорціум Концерн

За правом власності в Україні можуть діяти суб'єкти господарювання, що належать до державної та комунальної, колективної та приватної форм власності. Господарська діяльність, реалізація певного інвестиційного проекту може здійснюватися зі створенням юридичної особи в результаті об'єднання ресурсів згідно з договором про спільну діяльність та на основі підприємницької діяльності без створення юридичної особи. В Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- приватні, засновані на власності фізичної особи;
- колективні, у т. ч. господарські товариства, кооперативи;

- комунальні, засновані на власності відповідної територіальної громади;
- державні, засновані на державній власності, в т. ч. казенні;
- суб'єкти господарювання з іноземними інвестиціями.

Існує тісний зв'язок між організаційною формою підприємництва та структурою капіталу, можливостями його фінансування та вартістю мобілізації фінансових ресурсів, формою організації менеджменту, оподаткуванням, рівнем накладних затрат, можливостями виходу на ринок капіталів тощо.

Отже, правильний вибір форми організації бізнесу має для подальшої діяльності суб'єкта господарювання стратегічне значення. Нижче наведені основні критерії та чинники, які слід проаналізувати, приймаючи рішення щодо вибору форми організації бізнесу.

1. Рівень відповідальності власників та їх кількість.
2. Можливості участі в управлінні справами суб'єкта господарювання та контролю за ним.
3. Можливості фінансування.
4. Умови передачі права власності та правонаступництво.
5. Умови оподаткування суб'єктів господарювання різних форм організації бізнесу.
6. Накладні витрати, зумовлені окремими формами організації бізнесу.
7. Законодавчі вимоги щодо відповідності виду діяльності певним формам організації бізнесу.

Суб'єкти господарювання можуть утворювати різного роду **об'єднання**. До основних видів об'єднань належать асоціації, корпорації, консорціуми, концерни.

Фінансова діяльність суб'єктів господарювання без створення юридичної особи. Згідно з положеннями Закону України «Про підприємництво» суб'єктами підприємницької діяльності можуть бути не тільки юридичні, а й фізичні особи - громадяни України, а також громадяни інших держав, не обмежені законом у правоздатності або дієздатності.

Фінансування. Власний капітал приватного підприємця формується виключно за рахунок його приватного майна. Основним джерелом його збільшення є внутрішнє фінансування, зокрема невикористаний для споживання прибуток. Кредитні рамки приватного підприємця обмежуються величиною приватного майна, яке він може надати як кредитне забезпечення.

Відповідальність і банкрутство. Приватний підприємець відповідає за боргами суб'єкта господарювання, власником якого він є, всім своїм майном, окрім майна, на яке згідно з цивільним процесуальним законодавством не може бути звернено стягнення.

Оподаткування. Законодавством передбачено кілька альтернативних способів оподаткування доходів приватних підприємців:

- 1) оподаткування сукупного чистого доходу та сплата інших податків, за загальною традиційною системою;
- 2) оподаткування за альтернативною спрощеною системою.

Особливості фінансової діяльності приватних підприємств. **Приватне підприємство** - це юридична особа, заснована на власності окремого громадянина (в т. ч. нерезидента) з правом найму робочої сили. Приватне підприємство повинно мати статут, власну печатку, складає самостійний баланс, відкриває розрахунковий рахунок у банку, тобто має всі атрибути юридичної особи.

Фінансування приватного підприємства здійснюється на основі внесків його власника, тезаврації прибутку, одержання комерційних чи банківських позичок. Враховуючи статус приватного підприємства, оптимальним з погляду мінімізації накладних витрат способом поповнення власного капіталу є реінвестування прибутку. На практиці типовою є ситуація, коли у приватних підприємств повністю відсутній статутний капітал, а величина власного капіталу (в результаті одержаних збитків) має від'ємне значення. У такому разі проблематичним є залучення кредитних ресурсів.

Оподаткування. Приватні підприємства сплачують усі податки, передбачені законодавством для суб'єктів господарювання - юридичних осіб на загальних підставах. Разом з тим ці підприємства здебільшого належать до сфери малого бізнесу, а отже, можуть обирати спрощену систему звітності та оподаткування, що зменшує їх накладні витрати та податкові платежі.

Особливості фінансової діяльності товариств з обмеженою відповідальністю. Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) так само, як і акціонерне товариство, є суб'єктом колективної власності, має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається статутними документами. Згідно із законодавством України у товаристві з обмеженою відповідальністю створюється статутний капітал, розмір якого повинен становити не менше суми, еквівалентної 100 мінімальним заробітним платам. Власниками (учасниками, засновниками)

ТОВ можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Державні підприємства не можуть бути засновниками господарських товариств.

Відповідальність учасників ТОВ за борги підприємства обмежується їх внесками у власний капітал. Такий статус полегшує залучення власного капіталу ТОВ із зовнішніх фінансових джерел. У разі ліквідації товариства вимоги його власників задовольняються в останню чергу, після погашення претензій кредиторів.

Фінансування товариства може здійснюватися на основі додаткових внесків учасників, тезаврації прибутку, залучення банківських і комерційних позичок, у т. ч. шляхом емісії облігацій. У разі, якщо кредитоспроможність товариства та його активи є недостатніми для залучення необхідних розмірів кредитних ресурсів, окремі учасники ТОВ можуть надавати поручительства чи інші види кредитного забезпечення під позички, які виділяються цьому товариству. Завдяки цьому розширюються можливості фінансування підприємства. У такому разі відповідальність учасників за зобов'язаннями ТОВ не обмежується їхніми вкладками у статутний капітал, а додатково поширюється на майно, надане у кредитне забезпечення.

Особливості фінансової діяльності акціонерних товариств. Акціонерне товариство - господарське товариство, статутний капітал якого поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним майном. Специфіка фінансової діяльності АТ визначається особливостями формування статутного капіталу. Згідно з вітчизняним законодавством розмір статутного капіталу ВАТ повинен бути не меншим за суму, еквівалентну 1250 мінімальним заробітним платам, виходячи зі ставки мінімальної заробітної плати, чинної на момент створення товариства.

Акціонерами товариства визнаються фізичні та юридичні особи, які є власниками його акцій. Засновники АТ здійснюють свої внески у статутний капітал згідно із засновницьким договором, решта акціонерів - на умовах договору купівлі-продажу акцій, укладеного із засновниками; при збільшенні статутного капіталу - на основі договору з товариством чи фінансовим посередником.

Контроль за фінансово-господарською діяльністю правління АТ здійснює ревізійна комісія, яка призначається з числа акціонерів.

Фінансування акціонерного товариства може здійснюватися за рахунок надходження коштів від емісії акцій (простих і привілейованих), випуску облігацій, цінних паперів, що конвертуються в акції (конвертовані облігації), опціонів на придбання акцій. Окрім цього, джерелом поповнення капіталу може бути тезаврований прибуток, банківські та комерційні позички.

Особливості фінансової діяльності командитних і повних товариств.

Повним визнається таке **товариство**, всі учасники якого ведуть спільну підприємницьку діяльність і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном. Установчий договір про повне товариство повинен визначати розмір частки кожного з учасників, розмір, склад і порядок внесення вкладів, форму їх участі у справах товариства. Ведення справ товариства може здійснюватися або всіма учасниками, або одним чи кількома з них, які виступають від імені товариства.

Командитним товариством визнається товариство, в якому разом з одним або більше учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном (комплементаріями), є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства (вкладників).

Вкладники командитного товариства, які несуть обмежену відповідальність, також називаються командитистами. Управління справами командитного товариства здійснюється тільки учасниками з повною відповідальністю.

Правонаступник учасника чи комплементарія має переважне право вступу до товариства за згодою решти учасників. Він несе відповідальність за борги учасника, що виникли за час діяльності товариства, перед повним (командитним) товариством, а також за борги товариства перед третіми особами. Досить часто учасниками товариств з повною відповідальністю чи комплементаріями командитного товариства є ТОВ. Таким чином, з формального боку, учасники такого товариства несуть необмежену відповідальність, а фактичні власники (наприклад, фізичні особи) – обмежену.

Фінансова діяльність кооперативів. **Кооператив** - юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності та обслуговування переважно членів кооперативу.

Кооператив має всі ознаки підприємства: самостійний баланс, розрахунковий та інші рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням, виконавчі органи. Основним правовим документом, що регулює діяльність кооперативу, є статут. Статутний капітал кооперативів формується за рахунок пайових внесків.

Пай - майновий внесок члена кооперативу у створення та розвиток капіталу кооперативу, який здійснюється шляхом передачі кооперативу майна, в т. ч. грошей, майнових прав, а також земельної ділянки. Розміри пайових внесків встановлюються в рівних частинах і/або пропорційно очікуваній участі члена кооперативу в його господарській діяльності.

Вступний внесок - внесок фізичної або юридичної особи в грошовій формі понад пай зараховується в неподільний фонд і в разі виходу з кооперативу не повертається.

Кооператив *відповідає за своїми зобов'язаннями* всім належним йому майном. Члени кооперативу (якщо інше не передбачено статутом) відповідають за зобов'язаннями кооперативу тільки в межах пайового майнового внеску. Кооператив не несе відповідальності за зобов'язаннями членів кооперативу.

Фінансові ресурси кооперативу формуються за рахунок: доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), пайових та інших внесків членів кооперативу, кредитів та інших надходжень, не заборонених законодавством.

Особливості фінансової діяльності підприємств з іноземними інвестиціями. Підприємство з іноземними інвестиціями - підприємство будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законодавства України, іноземна інвестиція в статутному капіталі якого, за його наявності, становить не менше 10 %. Рівень відповідальності іноземних інвесторів за боргами підприємства з іноземними інвестиціями залежить від особливостей обраної організаційно-правової форми. Якщо інвестиції здійснюються не у грошовій формі, то вони мають бути оцінені як в іноземній конвертованій валюті, так і в гривнях за угодою сторін. Оцінка проводиться з урахуванням міжнародних або українських ринкових цін із застосуванням обмінного курсу НБУ.

Державна реєстрація іноземних інвестицій здійснюється органами державної реєстрації після їх фактичного внесення.

Підприємства, створені за участю іноземних інвестицій підлягають валютному регулюванню та оподаткуванню за правилами, встановленими

законодавством України з питань валютного регулювання та оподаткування підприємств, створених без участі іноземних інвестицій, за винятком випадків, коли законами України встановлено пільговий порядок оподаткування підприємств, створених без участі іноземних інвестицій.

Нерезидент може бути засновником суб'єкта малого підприємництва - юридичної особи, платника єдиного податку. Право на сплату єдиного податку виникає, якщо у статутному фонді суб'єкта малого підприємництва частка нерезидента не перевищує 25 %.

Майно, що ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємств з іноземними інвестиціями (крім товарів для реалізації або власного споживання), звільняється від обкладення митом. З доходів нерезидентів України (дивіденди, проценти, роялті) стягується **податок на репатріацію** за ставкою 15% у разі вивезення доходів за кордон. Згадана ставка може бути знижена відповідно до положень міжнародних договорів про усунення подвійного оподаткування.

Фінансова діяльність державних і казенних підприємств. Згідно із законодавством України управління майном, що є у загальнодержавній власності, покладено на міністерства та інші підвідомчі Кабінету Міністрів України органи державної виконавчої влади. Підприємствам загальнодержавної власності *забороняється передавати безоплатно* закріплене за ними майно іншим підприємствам, організаціям і установам, а також громадянам. Державні підприємства не можуть бути учасниками комерційних банків. правонаступниками державних підприємств стосовно суб'єктів підприємницької діяльності, створених за їх участю, є органи, уповноважені управляти державним майном та державні органи приватизації (щодо суб'єктів зі змішаною формою власності).

Казенні підприємства. На казенне підприємство, за рішенням Кабінету Міністрів України, може бути перетворене державне підприємство, яке відповідно до законодавства України не підлягає приватизації. Органами управління казенними підприємствами є міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. *Казенне підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями коштами та іншим майном, що є в його розпорядженні, крім основних засобів.* У разі недостатності у казенного підприємства таких коштів та майна відповідальність за його зобов'язаннями несе орган управління. Казенні підприємства мають право

вступати до асоціацій, консорціумів, концернів та інших об'єднань підприємств лише за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

Положення *законодавства про банкрутство* не застосовуються до юридичних осіб - казенних підприємств. До підприємств, що є об'єктами права державної власності, які не підлягають приватизації, зазначене законодавство застосовується в частині санації чи ліквідації лише після виключення їх у встановленому порядку з переліку таких об'єктів.

Фінансування спільної діяльності підприємства на основі договорів кооперації. Спільна діяльність - це господарська діяльність зі створенням або без створення юридичної особи, котра є об'єктом спільного контролю двох або більше сторін згідно з письмовою угодою між ними. Отже, суб'єкти господарювання можуть фінансувати спільні інвестиційні проекти чи окремі операції на підставі договорів про спільну діяльність без створення нової юридичної особи. Договори (контракти) про спільну інвестиційну діяльність (виробничу кооперацію, спільне виробництво тощо), не пов'язану зі створенням юридичної особи, можуть укладатися як між резидентами України, так і між резидентами та іноземними інвесторами. Договори кооперації за участю іноземного інвестора підлягають державній реєстрації. Реєстрація договорів (контрактів) відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» є підставою для здійснення іноземної інвестиції за такими договорами.

Грошові та інші майнові внески учасників такого договору, а також майно, створене або придбане в результаті їх спільної діяльності, є спільною власністю сторін, яка за своїм характером є частковою власністю. За кожною угодою про спільну діяльність без створення юридичної особи дозволяється відкривати один рахунок у банку в іноземній та (або) національній валюті. *Відповідальність учасників спільної діяльності.* У процесі реалізації договору про спільну діяльність особа, на яку покладено ведення спільних справ, може мати певні витрати, збитки (наприклад, витрати на орендну плату, експлуатаційні витрати, сплата мита, курсові збитки тощо). Порядок їх покриття визначається договором.

Фінансовий та податковий облік. Сторони за договорами кооперації повинні вести окремий фінансовий облік та складати звітність про операції, пов'язані з виконанням умов цих договорів (контрактів). Юридичні особи, що отримують дохід від спільної діяльності, з якого утримано податок, не включають такі доходи до складу валового доходу.

Теми рефератів

1. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання без створення юридичної особи.
2. Особливості фінансової діяльності приватних підприємств.
3. Особливості фінансової діяльності товариств з обмеженою відповідальністю.
4. Фінансова діяльність акціонерних товариств.
5. Специфіка діяльності командних і повних товариств.
6. Фінансова діяльність кооперативів.
7. Особливості фінансової діяльності підприємств з іноземними інвестиціями.
8. Фінансова діяльність державних і казенних підприємств.
9. Фінансування спільної діяльності підприємств на основі договорів кооперації.

Термінологічний словник

1. Асоціації -
2. Корпорації -
3. Консорціуми -
4. Концерни –
5. Комплементарії -

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

4. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
5. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
6. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

3. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.

4. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю:

Питання для самоконтролю

1. У яких формах може здійснюватися фінансова діяльність суб'єктів господарювання?
2. Перелічіть і охарактеризувати критерії прийняття рішення щодо вибору форми організації бізнесу.
3. Як здійснюється фінансування приватного підприємства?
4. Назвіть переваги і недоліки в організації фінансування ТОВ.
5. Назвіть основних учасників АТ.
6. Хто здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю АТ?
7. За рахунок чого може здійснюватися фінансування АТ?
8. Дайте визначення повного товариства.
9. Яку відповідальність несуть вкладники командитних товариств?
10. Охарактеризуйте фінансову діяльність кооперативів.
11. Мета створення підприємств з іноземними інвестиціями.
12. Особливості фінансової діяльності державних підприємств.
13. Яку відповідальність несе за своїми зобов'язаннями казенне підприємство?
14. Назвіть органи управління казенним підприємством.

Тема 3 Формування власного капіталу підприємств

Мета роботи: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- функції та складові власного капіталу;
- статутний капітал, його функції та складові;
- резервний капітал підприємства, його необхідність, види та джерела формування;
- шляхи збільшення та зменшення статутного капіталу;
- звіт про власний капітал підприємства, його призначення та порядок складання.

Питання для обговорення:

1. Власний капітал, його функції та складові.
2. Статутний капітал і корпоративні права підприємства.
3. Резервний капітал підприємства, його види та джерела формування.
4. Збільшення статутного капіталу підприємства.
5. Зменшення статутного капіталу підприємств.
6. Звіт про власний капітал.

Завдання студентів

Вивчаючи цю тему, в першу чергу, слід звернути увагу на дослідження економічної сутності власного капіталу підприємства. Власний капітал показує частку майна підприємства, яка фінансується за рахунок коштів власників і власних засобів підприємства. Основними складовими власного капіталу є статутний капітал, додатковий і резервний капітал, нерозподілений прибуток. Відомості про розміри статутного і резервного капіталу містяться у статуті підприємства. Показник власного капіталу є одним з головних індикаторів кредитоспроможності підприємства. Він - основа для визначення фінансової незалежності підприємства, його фінансової стійкості та стабільності.

Сутність власного капіталу підприємства проявляється через його функції. Функції статутного капіталу, а також цілі його зменшення та збільшення у систематизованому вигляді згруповані в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 Функції та цілі збільшення (зменшення) статутного капіталу

Функції статутного капіталу	Цілі збільшення	Цілі зменшення
• заснування та введення підприємства в дію	• реалізація інвестиційного проекту	• згортання діяльності
• відповідальність і гарантії (забезпечення кредитоспроможності)	• виконання вимог щодо мінімального розміру статутного капіталу	• підвищення ринкового курсу корпоративних прав
• захисна функція	• проведення санації	• санація балансу (одержання санаційного прибутку)
• управління та контролю	• поглинання чи придбання контрольного пакета інших підприємств	• концентрація капіталу в руках активних власників
• фінансування та забезпечення ліквідності	• поліпшення ліквідності та платоспроможності	• приведення у відповідність обсягів власного капіталу та майна
• рекламна (репрезентативна) функція	• модернізація чи розширення виробництва	• вирішення конфліктів між власниками
• база для нарахування дивідендів	• оптимізація дивідендної політики	• проведення певної дивідендної політики

Абсолютна та відносна величини власного капіталу підприємства залежать від фінансових можливостей підприємства та обраної ним політики щодо структури капіталу. Фінансування діяльності підприємства за рахунок власного капіталу є альтернативою до залучення позичкових коштів. Основні переваги і недоліки фінансування за рахунок власного капіталу пояснюються, виходячи з його функцій, цілей зменшення та збільшення. Зареєстрований (статутний) капітал акціонерного товариства поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості.

Підприємства, як правило, прагнуть максимізувати ринковий курс корпоративних прав. Чим цей курс вищий, тим більше можливостей у підприємства залучити додатковий капітал на основі додаткової емісії. За високого ринкового курсу емітент може розмістити акції за достатньо високим курсом емісії та отримати значний емісійний дохід (ажіо). Навпаки, за низького ринкового курсу у підприємства можуть виникнути проблеми із залученням капіталу.

♦ Резервний капітал підприємства можна розглядати в широкому та вузькому розумінні. У *широкому розумінні* до резервного капіталу належать усі складові капіталу, призначені для покриття можливих у майбутньому непередбачених збитків і втрат. У *вузькому розумінні* з резервним капіталом ідентифікується капітал, який формується за рахунок відрахувань з чистого прибутку і відображений за статтею балансу «Резервний капітал». В економічній літературі резерви підприємства прийнято класифікувати за такими ознаками: джерелами формування; способом відображення у звітності; обов'язковістю створення.

Зрозуміло, що основне призначення резервів полягає в забезпеченні виконання захисної функції власного капіталу підприємства. Порядок реалізації цієї функції та використання на покриття збитків різних типів резервів наведено на рис. 3.1.

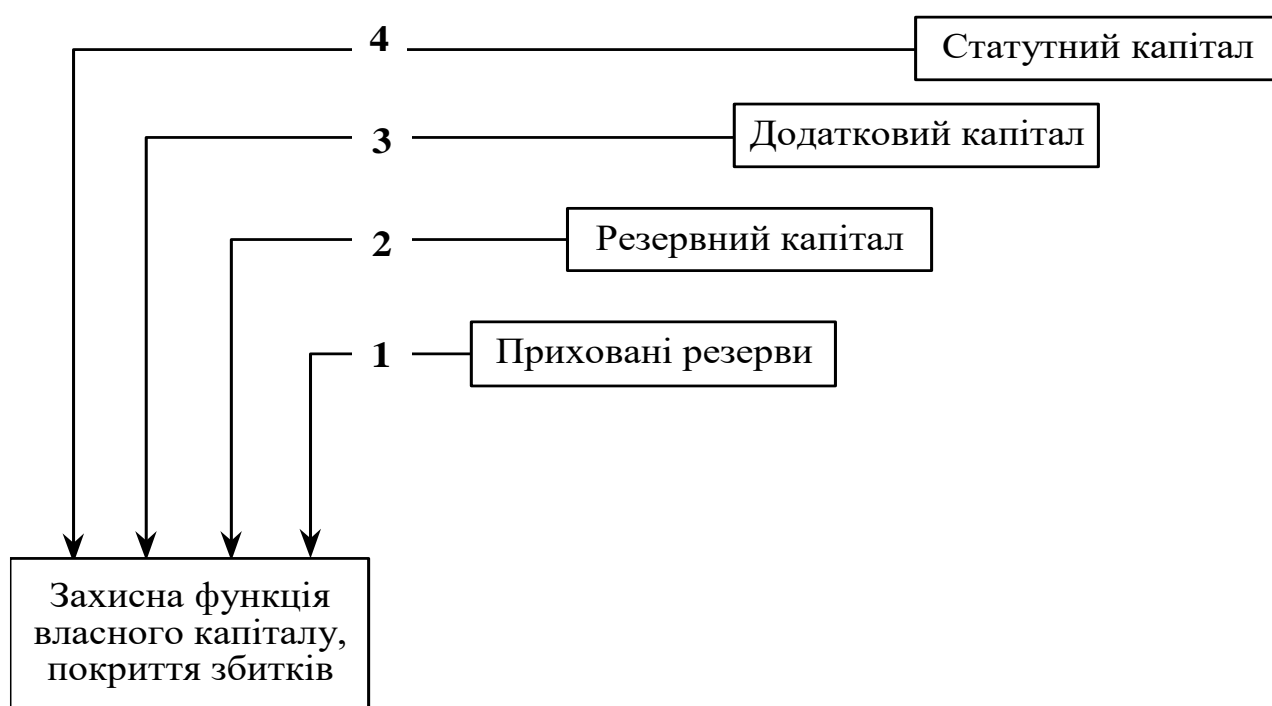

Рисунок 3.1 - Порядок реалізації захисної функції власного капіталу

Згідно з визначенням, яке наводиться у стандартах бухгалтерського обліку, **додатковий капітал** - це сума приросту майна підприємства, яка виникла в результаті переоцінки (індексації), безоплатно одержаних необоротних активів та від емісійного доходу. Вітчизняними нормативними актами не встановлено жодних обмежень щодо розмірів капітальних резервів. Розрізняють додатковий вкладений капітал та інший додатковий капітал. До числа обов'язкових резервів, які повинні створюватися на підприємстві, належить **резерв сумнівних боргів**, який формується з метою покриття можливих збитків підприємства в результаті непогашення боржником сумнівної чи безнадійної дебіторської заборгованості. Крім обов'язкового резервування сум, підприємства на свій розсуд можуть створювати забезпечення (резерви) для відшкодування майбутніх витрат.

Основні цілі та передумови збільшення статутного капіталу *підприємства зводяться до:*

- збільшення частки капіталу, в межах якої власники підприємства відповідають за його зобов'язаннями перед кредиторами. Таким чином підвищується кредитоспроможність суб'єкта господарювання та його фінансова незалежність;
- мобілізація фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проектів, планів санації, модернізації існуючих потужностей, переобладнання чи розширення виробництва;
- поліпшення ліквідності та платоспроможності підприємства, оскільки збільшення статутного капіталу пов'язане, як правило, із залученням додаткових грошових ресурсів;
- акумуляція фінансового капіталу для придбання корпоративних прав інших підприємств, у т. ч. з метою посилення впливу на дані підприємства, їх поглинання чи придбання їх потужностей.

Серед інших причин збільшення статутного капіталу слід виокремити зменшення ринкової ціни акцій. Збільшення статутного капіталу підприємств може відбуватися за рахунок зовнішніх фінансових джерел (внески учасників і засновників) та в результаті зміни структури власного капіталу у напрямі збільшення номінального капіталу. В цьому випадку збільшення відбувається за рахунок нерозподіленого прибутку, резервного чи додаткового капіталу.

До основних методів збільшення статутного капіталу АТ належать такі:

- збільшення кількості акцій існуючої номінальної вартості;
- збільшення номінальної вартості акцій.

На практиці також широко використовують спосіб збільшення статутного капіталу на основі обміну облигацій на акції. Взаємозв'язки між основними методами збільшення статутного капіталу та джерела збільшення статутного капіталу підприємства характеризуються з допомогою рис. 3.2.

Зрозуміло, реальний приплив фінансових ресурсів на підприємство відбувається лише у разі здійснення додаткових внесків інвесторів в обмін на корпоративні права суб'єкта господарювання. Ця операція пов'язана з додатковою емісією таких прав (в АТ - акцій).

Рисунок 3.2 - Методи та джерела збільшення статутного капіталу підприємства

Порядок збільшення статутного капіталу на основі додаткової емісії корпоративних прав. Збільшення статутного капіталу акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю може бути здійснено лише після повної сплати всіма учасниками (акціонерами) своїх внесків (оплати акцій) за вартістю, не нижчою за номінальну (див. рис. 3.3).

Розглянуті цілі, порядок та загальні передумови збільшення статутного капіталу підприємств слід обов'язково враховувати при прийнятті рішення про використання даного інструменту у залученні фінансових ресурсів.

До основних цілей зменшення статутного капіталу слід віднести такі: підтримання курсу корпоративних прав, якщо він падає ; одержання санаційного

прибутку, який спрямовується на покриття балансових збитків; концентрація статутного капіталу в руках найактивніших власників; зменшення високого рівня капіталізації підприємства; зменшення надлишку ліквідності; вихід окремих учасників зі складу товариства (у ТОВ). При зменшенні статутного капіталу його розмір не може бути меншим за мінімальний розмір статутного капіталу, визначений законодавством.

Рисунок 3.3 - Порядок збільшення статутного капіталу акціонерного товариства в результаті залучення додаткових внесків

Зменшення розміру статутного капіталу акціонерного товариства може відбуватися за такими способами: а) зменшення номінальної вартості акцій; б) зменшення кількості акцій існуючої номінальної вартості. Порядок зменшення статутного капіталу АТ наведено на рис. 3.4.

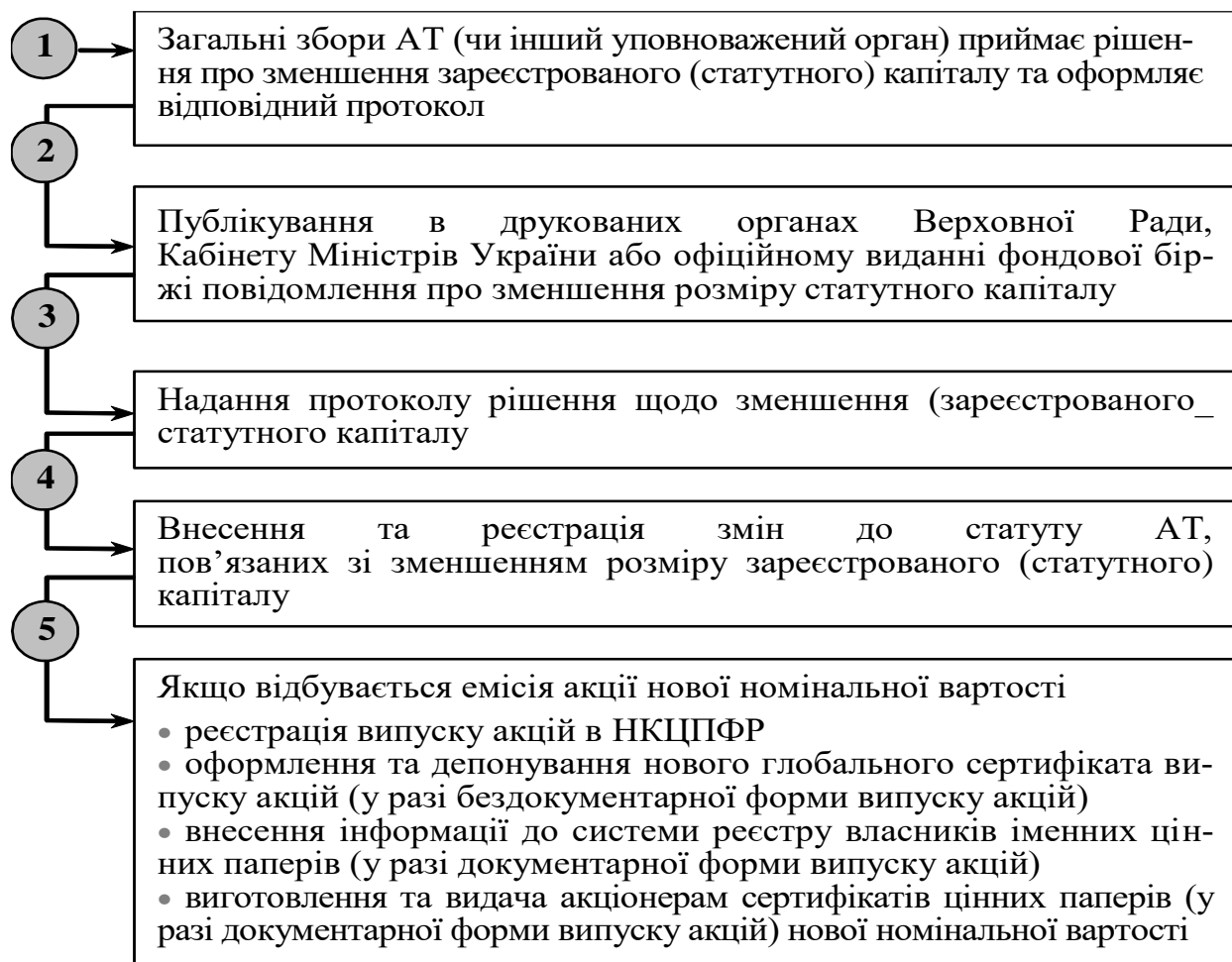

Рисунок 3.4 - Порядок зменшення статутного капіталу АТ

Зменшення кількості акцій, які є в обігу, досягається або за рахунок вилучення з обігу та анулювання частини акцій, або на основі конверсії акцій. Зменшення кількості акцій, які є в обігу, можна досягти не лише об'єднанням акцій, а й шляхом їх викупу чи безоплатної передачі товариству для анулювання. Викуплені корпоративні права власної емісії не призводять до приросту активів підприємства. Зазначені корпоративні права відображаються за статтею «Вилучений капітал» першого розділу пасиву балансу за фактичною собівартістю акцій чи часток.

Санація балансу. Досить часто рішення про зменшення статутного капіталу підприємства приймається з метою проведення санації балансу. Остання полягає в покритті відображених у балансі збитків і створенні необхідних резервів за рахунок одержання санаційного прибутку. Основна мета - приведення статутного капіталу підприємства у відповідність із чистими активами, які йому відповідають. Балансовий курс корпоративних прав при цьому досягає позначки 100 % або перевищує її. Це дає можливість залучити фінансові ресурси шляхом додаткової емісії корпоративних прав.

Санація балансу за рахунок санаційного прибутку доцільна лише у разі вичерпання всіх інших можливостей покриття балансових збитків (після спрямування на це всіх відкритих і прихованих резервів). Даний (балансовий) прибуток утворюється в результаті зменшення статутного капіталу підприємства, добровільних доплат власників його корпоративних прав або в разі списання кредитором підприємства-боржника своїх вимог.

У разі санації шляхом викупу емітентом корпоративних прав в їх держателів, незважаючи на важкий фінансовий стан, підприємство повинно мати у своєму розпорядженні достатньо ліквідних засобів, необхідних для виплати відшкодування держателям акцій (часток). При цьому слід дотримуватися вимог щодо захисту прав кредиторів у разі зменшення статутного капіталу.

У разі зменшення розміру статутного капіталу інформація про випуск акцій не підлягає обов'язковій реєстрації та опублікуванню. Звіт про результати зменшення розміру статутного капіталу не складається і до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку не подається.

Метою складання *звіту про власний капітал* є розкриття і аналіз інформації щодо змін у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду. Звіт про власний капітал складається на підставі балансу, звіту про фінансові результати, а також аналітичних даних до відповідних облікових реєстрів.

За правильного відображення операцій, які призвели до змін у складі власного капіталу, залишок власного капіталу на кінець року (в цілому та у розрізі окремих статей), який відображається у балансі, збігається з тим, який показується у звіті про власний капітал. Суми, що зменшують статті власного капіталу, наводяться в дужках.

Теми рефератів:

1. Функції та цілі збільшення статутного капіталу
2. Функції та цілі зменшення статутного капіталу
3. Методи та джерела збільшення статутного капіталу підприємства
4. Способи збільшення статутного капіталу ТОВ та АТ, їх відмінності.
5. Санація балансу, її основна мета..

Термінологічний словник

1. Корпоративні права –
2. Номінальна вартість акцій (часток) –
3. Неоплачений капітал –
4. Балансовий курс акцій -
5. Ринковий курс акцій -
6. Курс акцій за капіталізованою вартістю –
7. Конверсія акцій -
8. Санаційний прибуток -

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

1. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
2. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
3. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

1. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.
2. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю:

Питання для самоконтролю

1. Власний капітал та його складові.
2. Джерела поповнення статутного капіталу.
3. Види резервного капіталу підприємства.
4. Вартість залучення власного капіталу – це.....
5. Корпоративні права – це.....
6. Кожна проста акція АТ надає її власнику права, зокрема на:
7. Назвіть категорії привілейованих акцій.
8. Які з чинників визначають інвестиційну привабливість корпоративних прав підприємства?
9. Методи та шляхи збільшення статутного капіталу ТОВ та АТ, їх відмінності.
10. Емісія акцій або облігацій підприємства – це
11. Емісійний дохід, або ажю, -
12. Способи збільшення статутного капіталу ТОВ та АТ, їх відмінності.
13. Санація балансу, її основна мета.
14. Як складається звіт про власний капітал?

Тема 4. Внутрішні джерела фінансування підприємств

Мета роботи: засвоєння, закріплення, поглиблення та систематизація знань з питань:

- визначення економічного змісту внутрішніх джерел фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємств;
- форм та джерел самофінансування,
- прихованих резервів,
- оптимізації самофінансування;
- поняття тезаврації прибутку підприємства;
- Cash-flow, як джерело фінансування підприємства.

Питання для обговорення:

1. Класифікація внутрішніх джерел фінансування підприємства.
2. Самофінансування підприємств.
3. Чистий грошовий потік (Cash-flow).
4. Показники Cash-flow.
5. Звіт про рух грошових потоків.

Завдання студентів

Вивчаючи цю тему, в першу чергу, слід звернути увагу на дослідження економічної сутності та класифікації внутрішніх джерел фінансування. До внутрішніх джерел фінансування підприємств здебільшого відносять такі:

- чистий прибуток;
- амортизаційні відрахування;
- забезпечення наступних витрат і платежів.

Окрім вищеназваних форм фінансування, внутрішню природу мають також фінансові ресурси, які формуються завдяки впровадженню раціоналізаторських заходів. Метою цих заходів є зменшення грошових видатків підприємства в результаті поліпшення організації оборотних активів, зокрема шляхом скорочення операційного циклу та економії на витратах.

Рисунок 4.1 - Внутрішні джерела фінансування підприємств

Для підприємств, які не мають можливості залучити кошти із зовнішніх фінансових джерел (через низьку кредитоспроможність чи інвестиційну привабливість, недостатнє кредитне забезпечення), внутрішнє фінансування є єдиним способом забезпечення фінансовими ресурсами. Однак суттєвою проблемою, яка при цьому виникає, є проблема контролю власниками за ефективним використанням фінансових ресурсів.

Особливої уваги заслуговує основне внутрішнє джерело фінансування – самофінансування, пов'язане з реінвестуванням (тезаврацією) прибутку у відкритій чи прихованій формі. Підкреслимо, що амортизаційні відрахування не належать до самофінансування.

Ефект самофінансування проявляється з моменту одержання чистого прибутку до моменту його визначення, розподілу та виплати дивідендів, оскільки отриманий протягом року прибуток вкладається в операційну та інвестиційну діяльність. Рішення власників підприємства про обсяги самофінансування є одночасно і рішенням про розмір дивідендів, які підлягають виплаті. У світовій

економічній літературі залежно від способу відображення прибутку в звітності, зокрема в балансі, виокремлюють:

- а) приховане самофінансування;
- б) відкрите самофінансування (тезаврація прибутку).

Значної уваги при вивченні теми заслуговує показник Cash-flow. Чистий рух грошових коштів у результаті операційної діяльності прийнято позначати як операційний Cash-flow, чистий рух коштів від інвестиційної діяльності – як інвестиційний Cash-flow. Різниця між вхідними та вихідними потоками в рамках фінансової діяльності - Cash-flow від фінансової діяльності. Цей показник можна розглядати як критерій оцінки внутрішнього потенціалу фінансування підприємства.

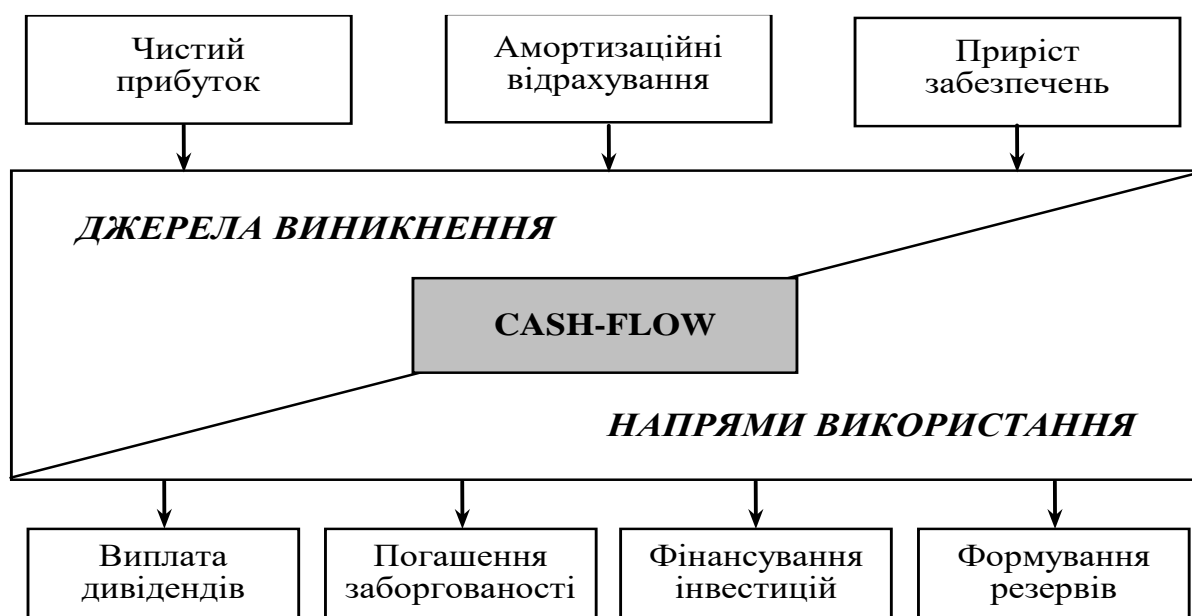

Рисунок 4.2 - Виникнення та використання операційного Cash-flow

Достатній розмір операційного Cash-flow створює сприятливі передумови для залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел. Базу для визначення Cash-flow від операційної діяльності утворюють дані звіту про фінансові результати (про прибутки і збитки) та баланс підприємства. Серед економістів до цього часу немає єдності щодо методології визначення Cash-flow.

Класичний спосіб розрахунку операційного Cash-flow полягає в тому, що до чистого прибутку підприємства (після оподаткування) за визначений період додаються амортизаційні відрахування, нараховані у цьому самому періоді, та приріст забезпечень. Якщо від «класичного» (брutto) Cash-flow відняти суму

нарахованих дивідендів, то одержимо - нетто Cash-flow. Однак при використанні цього підходу до визначення чистого грошового потоку не враховуються зміни у складі поточних активів та пасивів, які також суттєво впливають на величину грошових коштів підприємства.

На практиці поширення набули два основні методи розрахунку Cash-flow від операційної діяльності, які враховують згадані зміни у складі оборотних активів і поточних зобов'язань і передбачають віднесення процентів за користування позичками до складу операційних витрат:

1. Прямий метод, при використанні якого чистий грошовий потік (Cash-flow) від операційної діяльності розраховується як різниця між вхідними та вихідними грошовими потоками, що мають безпосереднє відношення до операційної діяльності підприємства.

2. Непрямий метод. Вихідною величиною при використанні цього методу є фінансові результати від операційної діяльності. Здійснюється зворотний до прямого методу розрахунок: операційні прибутки (збитки) коригуються на статті доходів (зменшуються) і витрат (збільшуються), які не впливають на обсяг грошових засобів (амортизація, забезпечення наступних витрат і платежів), а також на суму змін в оборотних активах та поточних зобов'язань, що пов'язані з рухом коштів у рамках операційної діяльності та сплатою процентів за користування позичками.

Слід звернути увагу на показники, базою розрахунку яких є операційний Cash-flow, широко використовується при оцінці фінансового стану підприємства та визначенні його кредитоспроможності. До основних показників слід віднести:

1. Показник тривалості погашення заборгованості.
2. Показник обернено пропорційний до тривалості погашення заборгованості.
3. Показник самофінансування інвестицій.
4. Чиста Cash-flow – маржа.
5. Показник відношення Cash-flow до власного капіталу.

Особливу увагу слід звернути на складання звіту про рух грошових коштів.

Рух грошових коштів – надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів. Метою складання звіту про рух грошових коштів є подання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації

про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Чистий рух коштів за звітний період визначається як різниця між сумою грошових надходжень і видатків, відображених у статтях: «Чистий рух коштів від операційної діяльності», «Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності» та «Чистий рух коштів від фінансової діяльності» або як арифметична сума *Cash-flow* за трьома видами діяльності. Знайдена сума повинна відповідати різниці між статтями залишків грошових коштів на початок і кінець періоду, які відображені в балансі. Якщо звіт про рух грошових коштів складено правильно, то, додавши до залишку грошових коштів підприємства на початок періоду чистий рух коштів у результаті всіх видів діяльності за звітний період, отримаємо залишок грошових коштів на кінець періоду, який відображається в балансі підприємства.

Теми рефератів

1. Самофінансування підприємств – як основне внутрішнє джерело фінансування.
2. Фінансування підприємства за рахунок тезаврації прибутку.
3. Методи розрахунку *Cash-flow* та їх реалізація.
4. Показники *Cash-flow* та їх характеристика.
5. Звіт про рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності.

Термінологічний словник

1. Приховані резерви –
2. Тезаврація прибутку –
3. Дезінвестиції –
4. Раціоналізація –
5. *Cash-flow* –
6. *Free Cash-flow* –
7. Рух грошових коштів –
8. Рух грошових коштів у результаті операційної діяльності –
9. Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності –
10. Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності –

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

1. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
2. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
3. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

1. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.
2. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю:

Питання для самоконтролю

1. Назвіть внутрішні джерела фінансування підприємства.
2. Дайте характеристику прихованому самофінансуванню.
3. надайте характеристику тезаврації прибутку.
4. Що визначає собою cash-flow?
5. В чому полягає класичний спосіб розрахунку операційного cash-flow?
6. Назвіть і охарактеризуйте основні методи розрахунку cash-flow.
7. Перерахуйте основні показники cash-flow.
8. Назвіть мету складання звіту про рух грошових коштів.

Тема 5. Дивідендна політика підприємства

Мета роботи: поглиблення, узагальнення та систематизування знань студентів про:

- зміст, значення та основні завдання дивідендної політики;
- оптимізацію, фактори дивідендної політики;
- порядок нарахування дивідендів та форми їх виплати;
- особливості нарахування дивідендів суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм;
- оподаткування дивідендів, розподіленого та нерозподіленого прибутку як фактор дивідендної політики.

Питання для обговорення:

1. Зміст, значення та основні завдання дивідендної політики.
2. Теорії в галузі дивідендної політики.
3. Фактори дивідендної політики.
4. Порядок нарахування дивідендів.
5. Форми виплати дивідендів.
6. Інструменти дивідендної політики.
7. Методи нарахування дивідендів.
8. Оподаткування дивідендів.
9. Ефективність дивідендної політики.

Завдання студентів

Під час вивчення теми необхідно звернути увагу на зміст, значення та основні завдання дивідендної політики, взаємозв'язок дивідендної політики і самофінансування підприємства, порядок нарахування та виплати дивідендів.

Одним з важливіших завдань фінансового менеджменту є формування та реалізація політики підприємства в галузі виплати дивідендів. Дивіденди – частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у статутному капіталі підприємства.

Дивідендна політика – це набір цілей і завдань, які ставить перед собою керівництво підприємства у галузі виплати дивідендів, а також сукупність методів і засобів їх досягнення.

Якщо підприємство планує залучати кошти за рахунок додаткової емісії, йому слід реалізувати дивідендну політику, спрямовану на підвищення ринкового курсу корпоративних прав. До *основних завдань*, які слід вирішити в ході формування та реалізації дивідендної політики, слід віднести:

- виявлення основних факторів, які впливають на прийняття рішення щодо виплати дивідендів чи реінвестування прибутку;
- визначення оптимального співвідношення між розподіленим і тезаврованим прибутком;
- оцінку впливу рішення щодо порядку розподілу чистого прибутку на ринкову вартість корпоративних прав підприємства та його інвестиційну привабливість;
- визначення оптимальної для підприємства величини статутного і власного капіталу;
- узгодження стратегії виплати дивідендів із податковим законодавством;
- вибір найприйнятнішого методу та форми нарахування і виплати дивідендів;
- оцінку впливу дивідендної політики на вирішення конфлікту інтересів між власниками, кредиторами та керівництвом підприємства.

Рішення щодо розподілу прибутку, вибору тих чи інших пріоритетів при реалізації дивідендної політики приймаються зборами власників підприємства. До основних факторів впливу належать:

- стадія життєвого циклу підприємства;
- наявність прибуткових інвестиційних проектів;
- альтернативні джерела капіталу;
- обмеження;
- преференції найважливіших груп власників;
- податкові наслідки;
- рівень процентних ставок на ринку капіталів.

Величина дивідендів, яка належить окремому власнику, залежить від трьох основних показників: величини чистого прибутку, резерву дивідендів (інших джерел виплати); встановленого співвідношення між розподіленим і нерозподіленим прибутком; частки учасника (власника) в статутному капіталі.

Сума коштів, яка рішенням зборів власників спрямовується на виплату дивідендів, називається *масою дивіденду*. З прийняттям рішення про виплату

дивідендів у підприємства зменшується власний капітал (прибуток). На суму нарахованих, але не виплачених дивідендів збільшується обсяг заборгованості, яка зменшується одночасно з виплатою дивідендів.

Порядок нарахування дивідендів (прибутку на корпоративні права) значною мірою залежить від форми організації бізнесу та форми власності.

Слід звернути увагу на форми виплати дивідендів, інструменти дивідендної політики та методи нарахування дивідендів. Складовою дивідендної політики підприємства є вибір найприйнятнішої для всіх заінтересованих сторін форми виплати дивідендів. Загалом дивіденди можуть виплачуватися в таких формах: грошова; негрошова; змішана форма; приховані дивіденди.

Враховуючи фактори впливу на дивідендну політику і теоретичні концепції у цій галузі, в практиці використовуються такі основні підходи (методи) нарахування та виплати дивідендів:

- залишковий метод і стратегія припинення дивідендних виплат;
- метод стабільних дивідендів;
- метод гнучкої дивідендної політики;
- метод стійкого приросту дивідендів;
- метод стабільної та бонусної частини.

Загальний огляд методів нарахування дивідендів, їх переваги та недоліки наведено у табл. 5.1.

А також слід розглянути питання в контексті виплати дивідендів та оподаткування, а саме порядок оподаткування нерозподіленого прибутку (на рівні підприємства), розподіленого прибутку (на рівні одержувачів дивідендів) та нарахувань на дивіденди.

У процесі реалізації обраного типу дивідендної політики підприємства вдаються до специфічних прийомів. Такими прийомами є:

- збільшення статутного капіталу та виплата дивідендів акціями;
- подрібнення акцій;
- викуп акціонерним товариством акцій власної емісії (або зменшення номіналу);
- формування резервів виплати дивідендів.

Ефективність дивідендної політики оцінити надзвичайно складно. Очевидно, ефективною буде така політики, за якої забезпечується мінімізація принципал-агент-конфлікту між окремими власниками, власниками, кредиторами та менеджментом підприємства.

Таблиця 5.1 - Методи нарахування дивідендів

Методи	Переваги	Недоліки
1. Залишковий метод, стратегія припинення дивідендних виплат	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечення високих темпів росту підприємства • платоспроможність • фінансова незалежність 	<ul style="list-style-type: none"> • нестабільність дивідендів • відтік дрібних інвесторів
2. Метод стабільних дивідендів	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення довіри до підприємства • стабілізація котировок акцій 	<ul style="list-style-type: none"> • слабкий зв'язок з фінансовими результатами • мінімізація самофінансування
3. Метод гнучкої дивідендної політики	<ul style="list-style-type: none"> • зв'язок з фінансовими результатами 	<ul style="list-style-type: none"> • нестабільність розмірів дивідендів
4. Метод стійкого приросту дивідендів	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечення зростання ринкового курсу акцій • привабливість для інвесторів при додатковій емісії 	<ul style="list-style-type: none"> • відсутність гнучкості • постійне зростання фінансової напруги
5. Метод стабільної та бонусної частин	<ul style="list-style-type: none"> • регулярність виплати мінімальної частини • залежність від фінансових результатів 	<ul style="list-style-type: none"> • нестабільність розмірів дивідендів

Висновки щодо ефективності дивідендної політики можна зробити на основі аналізу показників прибутковості корпоративних прав, від значення яких залежать обидві складові доходів власників. До таких показників можна віднести:

1. Чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію: розраховується діленням суми чистого прибутку, який належить власникам простих акцій, на кількість простих акцій.

2. Дивіденди на одну просту акцію: розраховується діленням суми оголошених дивідендів на кількість простих акцій, за якими сплачуються дивіденди.

3. Коефіцієнт цінності акцій: розраховується діленням ринкової ціни однієї акції на дивіденд на одну просту акцію.

4. Рентабельність акції - виражений у процентах показник, який є обернено пропорційним до коефіцієнта цінності акцій.

5. Коефіцієнт дивідендних виплат: відношення маси дивіденду до суми чистого прибутку.

6. Відношення ринкового курсу до чистого прибутку на одну акцію (*price earnings ratio, PER*): характеризує взаємозв'язок між чистим прибутком підприємства та курсом його акцій і показує, скільки річних прибутків на одну акцію потрібно, щоб окупилися кошти, вкладені в акцію.

7. Відношення ринкового курсу акцій до показника *Cash-flow* на одну акцію: характеризує взаємозв'язки між ринковим курсом і чистим грошовим потоком підприємства.

В інформації про фінансово-господарську діяльність АТ, що публікується емітентом у друкованих виданнях, наводяться окремі показники, які характеризують ефективність дивідендної політики, зокрема:

- частка чистого прибутку, спрямована на виплату дивідендів на привілейовані акції (тис. грн);
- чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію (грн);
- дивіденди, нараховані на одну просту акцію (грн).

Теми рефератів

1. Основні теорії в галузі дивідендної політики.
2. Порядок та методи нарахування дивідендів.
3. Джерела та форми виплати дивідендів.

Термінологічний словник

1. Дивіденди –
2. Дивідендна політика –
3. Оптимізація дивідендної політики –
4. Змішана форма виплати дивідендів –
5. Грошова форма виплати дивідендів –
6. Негрошова форма виплати дивідендів –
7. Приховані дивіденди –
8. Резерв дивідендів –
9. Концепція мінімальних податкових платежів –

10. Інструменти дивідендної політики –
11. Залишковий метод дивідендної політики –
12. Метод стабільних дивідендів –
13. Метод гнучкої дивідендної політики –
14. Метод стійкого приросту дивідендів –
15. Метод стабільної та бонусної частини прибутку.
16. Оподаткування дивідендів –
17. Ефективність дивідендної політики –

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

4. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
5. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
6. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

1. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.
2. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю:

Питання для самоконтролю

1. Дивідендна політика – це ...
2. Що належить до основних факторів дивідендної політики?
3. Розповісти порядок нарахування дивідендів
4. У яких формах можуть виплачуватися дивіденди?
5. Що є інструментами дивідендної політики?
6. Перерахуйте і дайте характеристику методам нарахування дивідендів.
7. У якому розмірі оподатковуються дивіденди?
8. Яка особливість оподаткування дивідендів, які отримують нерезиденти?
9. Які показники висвітлюють ефективність дивідендної політики?
10. Які фактори впливають на рівень оподаткування дивідендів?
11. Переваги й недоліки методів нарахування дивідендів.

Тема 6. Фінансування підприємств за рахунок позичкового капіталу

Мета роботи: засвоєння, закріплення, поглиблення та систематизація знань з питань :

- визначення потреби в позичкових коштах;
- визначення кредитоспроможності підприємства та оцінка кредитного забезпечення.
- оцінки кредитоспроможності підприємства.
- порівняльної характеристики різних видів кредитного забезпечення.
- порядок залучення резидентами кредитів в іноземній валюті від іноземних кредиторів.
- умови та механізм випуску, розміщення та обслуговування облігацій.
- спеціальні форми кредитування. Комерційний кредит. Кредиторська заборгованість як джерело формування фінансових ресурсів. Вексель як інструмент короткострокового кредитування.

Питання до обговорення

1. Ознаки та складові позичкового капіталу підприємства.
2. Характеристика фінансових кредитів.
3. Облігації підприємств, їх види.
4. Особливості здійснення факторингу.

Завдання студентів

Вивчаючи цю тему, слід звернути увагу на те, що залежно від типу фінансових відносин, які виникають між капіталодавцями і підприємством-об'єктом фінансування, вони можуть стати співвласниками або кредиторами суб'єкта господарювання. Якщо між капіталодавцем і підприємством виникають відносини позички, це означає, що фінансування відбувається за рахунок позичкового капіталу: капіталодавець набуває статусу кредитора.

Позичковий капітал підприємства може формуватися за рахунок зовнішніх та внутрішніх джерел. У балансі позичковий капітал підприємства відображається у складі зобов'язань за умови, що оцінка цих зобов'язань може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигід у майбутньому внаслідок їх погашення. Найважливіші параметри позичкового капіталу підприємства наведені в табл. 6.1.

Таблиця 6.1 - Характеристика позичкового капіталу підприємства

Параметри	Класифікація
Строковість	<ul style="list-style-type: none"> • короткостроковий позичковий капітал (до 12 місяців) • довгостроковий позичковий капітал (понад рік)
Капіталодавець	<ul style="list-style-type: none"> • банки та інші фінансово-кредитні інститути • постачальники та клієнти • власники • персонал • держава
Умови одержання	<ul style="list-style-type: none"> • згідно з кредитним чи іншим договором • за відсутності договору
Цілі використання	<ul style="list-style-type: none"> • здійснення інвестицій • поповнення оборотних активів
Форми залучення	<ul style="list-style-type: none"> • грошові кошти: <ul style="list-style-type: none"> - національна валюта; - іноземна валюта; - валютний фіксинг • товарна форма
Забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечені заставою (майном, майновими правами, цінними паперами) • гарантовані (банками, фінансами чи майном третьої особи) • з іншим забезпеченням (поручительство, свідоцтво страхової організації) • незабезпечені
Плата за користування капіталом	<ul style="list-style-type: none"> • виплата процентів: <ul style="list-style-type: none"> - фіксована процентна ставка; - плаваюча процентна ставка • без процентів
Порядок погашення	<ul style="list-style-type: none"> • одноразовий платіж • багаторазові платежі • з регресією платежів • у заздалегідь визначений термін чи без такого

Враховуючи викладене, можна констатувати, що до основних зовнішніх джерел формування позичкового капіталу підприємств належать:

- банківські (фінансові) кредити;

- кошти, залучені в результаті емісії облігацій;
- комерційні позички.

Усі витрати (проценти, комісійні тощо) підприємств, пов'язані із залученням та обслуговуванням позичкового капіталу, відображаються за статтею «Фінансові витрати» звіту про фінансові результати.

Отже, вивчаючи цю тему, слід також звернути увагу на :

- найважливіші параметри позичкового капіталу підприємства, їх класифікацію;
- основні різновиди фінансових кредитів, умови надання;
- порядок організації роботи щодо отримання банківських позичок, основні акценти в цій роботі, на які повинні звертати увагу керівництво підприємства та його фінансові служби;
- виокремлення кількісних та якісних критеріїв кредитоспроможності;
- показники ліквідності та платоспроможності, формули розрахунків, рекомендовані значення;
 - показники, які характеризують структуру капіталу та майна позичальника, форми розрахунків;
 - показники прибутковості та самофінансування;
 - показники оборотності.

Однією з умов надання фінансових кредитів є кредитне забезпечення. Кредитне забезпечення може бути у вигляді: рухомого майна, застави цінних паперів. Слід розглянути гарантії та поручительства при наданні кредитів.

Крім цього кредити видаються в іноземній валюті. Тут слід визначити суб'єктів кредитування, умови договору валютного фіксингу.

Фінансування підприємства може здійснюватись за рахунок емісії облігацій. Розглядаючи це питання, необхідно дослідити переваги і недоліки цього методу.

Кількісні критерії кредитоспроможності. З метою оцінки кількісних критеріїв проводиться аналіз поточного та перспективного фінансового стану підприємства. Головне завдання, яке ставить перед собою фінансовий аналітик, - прогнозування майбутньої платоспроможності підприємства. Для цього аналізуються всі можливі фактори, які можуть вплинути на платоспроможність. Розглянемо найтипівіший підхід до оцінки фінансового стану підприємств, який застосовується провідними європейськими банками. В основі цього підходу лежить розрахунок таких основних блоків показників:

- ліквідності та платоспроможності;
- які характеризують структуру капіталу та майна підприємства;
- прибутковості та самофінансування (поточні та прогнозні);
- оборотності.

Завдяки аналізу робиться висновок про здатність підприємства обслуговувати свої борги. Об'єктивність висновків підвищується в результаті порівняння значень отриманих показників з рекомендованими, середньогалузевими, а також у динаміці.

Облігації підприємства розглядаються як класичний інструмент залучення суб'єктами господарювання позичкового капіталу на довгостроковий період. Випуск облігацій, як правило, розрахований не на якихось конкретних капіталодавців, а на ринок капіталів у цілому. До основних переваг фінансування на основі емісії облігацій можна віднести такі:

- ◆ диверсифікація капіталодавців, зокрема кредиторів;
- ◆ залучення коштів здійснюється на довгостроковий період;
- ◆ податкові переваги, оскільки проценти за облігаціями відносяться на зменшення оподаткованого доходу емітента;
- ◆ порівняно з акціями облігації є менш ризиковим об'єктом вкладення коштів для інвесторів.

Серед найсуттєвіших недоліків цього інструменту фінансування найчастіше наводяться такі:

- порівняно високий рівень накладних витрат, пов'язаних із випуском облігацій;
- ризик сплати завищених процентів, передбачених умовами випуску облігацій, у разі зменшення ставок на ринку капіталів;
- через значну кількість держателів облігацій і широку географію їх знаходження можуть виникнути труднощі ведення переговорів з капіталодавцями у разі необхідності пролонгації строків погашення.

Одним з джерел формування позичкового капіталу підприємства є комерційні кредити.

Комерційний кредит - це форма кредиту, яка характеризує відносини позички між двома суб'єктами господарської діяльності, що виникають у результаті одержаних авансів у рахунок наступних поставок продукції (робіт, послуг) чи одержання товарів з відстрочкою платежів. Ці кредити принципово

відрізняються від банківських, оскільки кредитором виступають комерційні партнери підприємства. До основних різновидів комерційних кредитів належать:

- товарні кредити;
- одержані аванси.

Важливим питанням, пов'язаним з комерційним кредитуванням, є вартість кредиту. Ця вартість залежить від таких основних чинників:

- рівня знижки до базової ціни (сконто) товару у разі здійснення дострокових розрахунків;
- періоду, протягом якого надаються знижки;
- періоду відстрочення платежів.

У разі, якщо постачальник відвантажує продукцію з відстрочкою платежу, не передбачаючи при цьому жодних знижок за дострокову оплату, то вартість залучення такого товарного кредиту для позичальника дорівнюватиме нулю. Якщо ж умовами контракту передбачена залежність ціни товару від строків розрахунків, тобто встановлені певні знижки до базової ціни у разі здійснення дострокових платежів, то втрачений дохід покупця (відповідно сплата завищеної ціни за товар) в результаті отримання товарного кредиту можна трактувати як плату за користування позичковим капіталом.

Учасники кредитних відносин при комерційному кредиті можуть регулювати свої господарські відносини та створювати платіжні засоби у вигляді векселів - зобов'язань боржника сплатити кредитором зазначену суму у визначений термін. У разі оформлення комерційного кредиту за допомогою векселя інших угод про надання кредиту не укладається.

Вексель допомагає вирішити проблему нестачі обігових коштів і високої вартості кредитних ресурсів. Векселі можуть бути як коротко-, так і довгостроковими. Погашення комерційного кредиту, оформленого з допомогою векселя, може здійснюватися шляхом:

- сплати боржником за векселем;
- передачі (індосаменту) векселя іншій юридичній особі (крім банків та інших кредитних установ);
- врахування векселя - придбання векселя банком до настання строку платежу за ним у векселедержателя за грошові кошти з дисконтом (переоформлення комерційного кредиту на банківський).

До основних операцій з векселями, які можуть здійснюватися підприємствами, належать: купівля-продаж, застава, передача до врахування; міна;

передача іншій особі шляхом індосаменту тощо. Важливим є те, що на передачу (індосамент) векселя в розрахунок за отримані товари (роботи, послуги) не нараховується ПДВ.

Досить часто підприємства вдаються до використання так званих субститутів кредиту. Одним з таких субститутів є факторинг, який можна трактувати як спосіб короткострокового фінансування діяльності підприємства. За визначенням, **факторинг** - це продаж дебіторської заборгованості на користь фінансового посередника (факторингової компанії чи банку). Зміст операції факторингу зводиться до переуступки першим кредитором прав вимоги боргу третьої особи другому кредитору (фактору) з попередньою або наступною компенсацією вартості такого боргу першому кредитору.

До найважливіших функцій факторингу належать:

- функція фінансування та кредитування: підприємства уступають право на одержання грошових засобів згідно з платіжними документами на поставлену продукцію в обмін на негайне одержання основної суми дебіторської заборгованості (за вирахуванням комісійної винагороди факторинговій фірмі);
- функція покриття ризику (*Delkredere*): ризик неповернення кредиторської заборгованості переходить до фактора;
- функція управління дебіторською заборгованістю: вся робота зі стягнення заборгованості переходить до компетенції фактора.

Теми рефератів:

1. Застава як спосіб кредитного забезпечення.
2. Варанти та їх роль у залученні підприємством позичкового капіталу.
3. Оцінка вартості капіталу, залученого на основі комерційного кредитування.

Термінологічний словник

1. Позичковий капітал –
2. Фінансовий кредит –
3. Поручительство –
4. Гарантія –
5. Облігація –
6. Облігації з нульовим купоном (*Zerobond*) –

7. Конвертовані облігації –
8. Варант –
9. Комерційний кредит –
10. Факторинг –
11. Іпотека –

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

1. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
2. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
3. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

1. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.
2. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. Класифікація позичкового капіталу.
2. Фінансовий кредит – це ...
3. Які існують документи для отримання кредиту?
4. Кредитоспроможність підприємства – це ...
5. Що може бути предметом іпотеки?
6. До основних характеристик облігацій з нульовим купоном належать ...
7. Які існують кількісні критерії кредитоспроможності?
8. Які реквізити повинні мати облігації підприємств?
9. Як здійснюється розміщення облігацій на ринку?
10. Особливості нарахування доходу за облігаціями з нульовим купоном.
11. Види випуску варантів.
12. Дайте визначення факторингу.

Тема 7 Фінансові аспекти реорганізації підприємств

Мета роботи: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- загальну характеристику та види реорганізації підприємств;
- загальні передумови реорганізації суб'єктів господарювання;
- реорганізацію, спрямовану на укрупнення підприємства і розукрупнення підприємства;
- зміст і порядок складання реорганізаційної угоди;
- роль перетворення в оптимізації фінансування підприємства.;
- порядок складання реорганізаційних балансів;
- передавальний та роздільний баланси;
- проблематику оцінки вартості майна підприємств у разі реорганізації;
- вітчизняна практика та зарубіжний досвід реорганізації підприємств.

Питання до обговорення

1. Реорганізація як специфічний напрям фінансової діяльності підприємства.
2. Загальні передумови реорганізації.
3. Укрупнення підприємства.
4. Реорганізація підприємства, спрямована на його розукрупнення.
5. Перетворення як особлива форма реорганізації підприємства.

Завдання студентів

Вивчаючи цю тему, слід звернути увагу на те, що реорганізація - це повна або часткова заміна власників корпоративних прав підприємства, зміна організаційно-правової форми організації бізнесу, ліквідація окремих структурних підрозділів або створення на базі одного підприємства кількох, наслідком чого є передача або прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступником. У процесі реорганізації може бути задіяний один або кілька суб'єктів господарювання. Рішення щодо реорганізації підприємств слід розглядати в контексті стратегічного менеджменту. Серед основних причин реорганізації здебільшого виокремлюють такі:

- суттєве розширення діяльності підприємства, його розмірів;
- згорання діяльності;

- необхідність фінансової санації;
- необхідність зміни повноти відповідальності власників за зобов'язаннями підприємства;
- диверсифікація діяльності;
- податкові мотиви;
- необхідність збільшення власного капіталу (з метою покриття потреби в капіталі та підвищення рівня кредитоспроможності).

Зрозуміло, що причини та мотиви, які спонукають власників і керівництво підприємства до прийняття рішення щодо реорганізації, визначають і форму майбутньої реорганізації. За формальними ознаками розрізняють такі три напрями реорганізації (рис. 7.1):

- 1) спрямована на укрупнення підприємства (злиття, приєднання, поглинання);
- 2) спрямована на подрібнення підприємства (поділ, виділення);
- 3) без змін розмірів підприємства (перетворення).

Рисунок 7.1 - Форми корпоративної реструктуризації підприємств

Отже, вивчаючи цю тему, слід звернути увагу на:

- форми та загальні передумови реорганізації, в т.ч. документи по проведенню реорганізації, нормативні акти;
- сутність реорганізації, спрямованої на злиття та приєднання: порядок та відмінності;

- поглинання (аквізиція);
- реорганізація підприємства спрямована на його розукрупнення;
- етапи реорганізації шляхом перетворення.

Реорганізація не може бути завершена до владнання проблематики заборгованості. При цьому кредитор може звернутися з письмовою вимогою про здійснення підприємством-боржником однієї з дій: забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладання договорів застави чи поруки; дострокового виконання зобов'язань та відшкодування збитків, якщо інше не передбачено угодою між підприємством, що реорганізується, та боржником.

Приймаючи фінансові рішення в процесі реорганізації підприємств, слід враховувати *податковий аспект*. Зокрема, можливість виникнення об'єкта оподаткування в результаті засвідчення в звітності прихованих резервів. При здійсненні передачі майнових прав та обов'язків слід враховувати те, що передача активів від одного підприємства до іншого не оподатковується лише в тому випадку, якщо ця передача здійснюється як внесок одного підприємства в статутний капітал іншого для формування цілісного майнового комплексу останнього в обмін на його корпоративні права. Реорганізаційний прибуток для власників може виникнути в тому разі, якщо вартість чистих активів, що передаються правонаступнику, перевищує номінальну вартість корпоративних прав, емітованих реорганізованим підприємством.

До основних форм реорганізації, результатом яких є укрупнення підприємств, належить злиття кількох підприємств в одне, приєднання одного або кількох підприємств до одного, вже функціонуючого підприємства, а також придбання підприємства. Результатом об'єднання підприємств може бути:

- придбання одним підприємством частки капіталу іншого підприємства або активів в обмін на грошові кошти;
- отримання інших активів або зобов'язань;
- створення нової юридичної особи;
- отримання контрольного пакета акцій;
- передача активів об'єднаних підприємств іншому підприємству і ліквідація одного з підприємств, що об'єднуються.

Укрупнення підприємств здійснюється за наявності економічної вигоди для всіх учасників реорганізації. До основних мотивів, які можуть спонукати суб'єктів господарювання до реорганізації шляхом укрупнення, можна віднести такі:

1. Ефект синергізму, який виникає завдяки дії таких чинників:

2. Прагнення заволодіти ліцензіями, патентами, ноу-хау, які є в розпорядженні іншого підприємства.

3. Отримання надійного постачальника факторів виробництва .

4. Зменшення ризику при виході на нові ринки збуту та збільшення їх кількості.

5. Зменшення кількості конкурентів.

6. Податкові переваги.

7. Придбання активів за ціною, яка нижча за вартість заміщення, передачі технологічних і управлінських знань і навичок (технологічні трансферти) тощо.

8. Диверсифікація активів та діяльності з метою зменшення ризиків і підвищення потенціалу прибутковості.

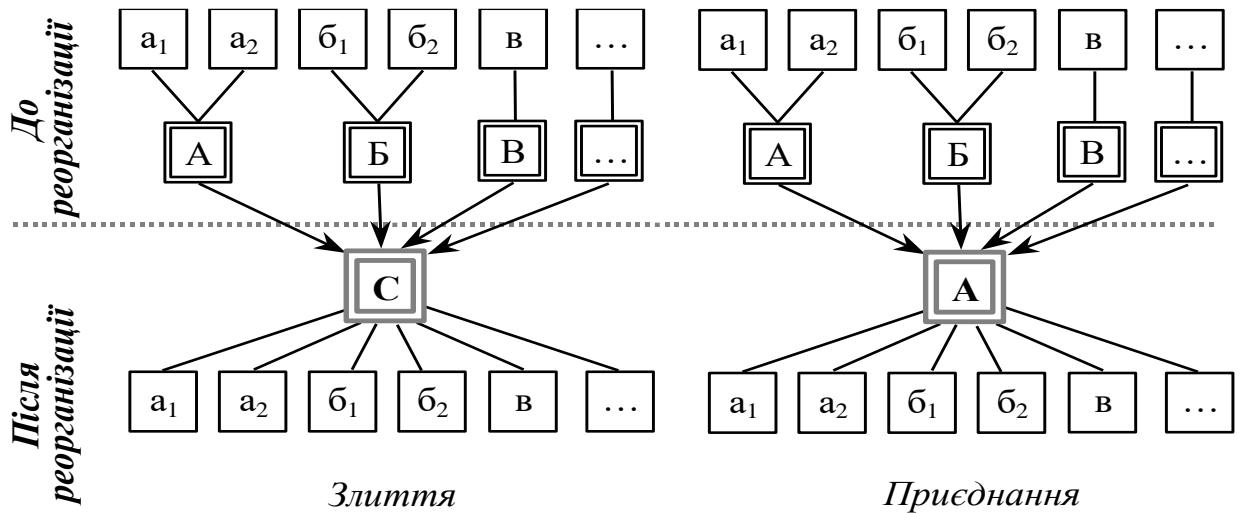
9. Попередження захоплення компанії крупними корпоративними «хижаками» та збереження контролю над підприємством.

10. Особисті мотиви вищої ланки менеджерів, авторитет і престиж яких підвищуються зі збільшенням розмірів компанії, якою вони керують.

В антимонопольних законодавствах більшості країн розрізняють горизонтальне злиття (приєднання, поглинання), вертикальне та діагональне. У традиційному розумінні злиття означає припинення діяльності двох або кількох підприємств як юридичних осіб та передачу належних їм активів і пасивів (майнових прав і зобов'язань) до правонаступника, який створюється в результаті злиття. Бухгалтерські баланси підприємств при цьому консолідуються.

Приєднання означає припинення діяльності одного підприємства як юридичної особи та передачу належних йому активів та пасивів (майнових прав та зобов'язань) до іншого підприємства (правонаступника). Таким чином, головна різниця між злиттям та приєднанням полягає в тому, що у випадку злиття всі майнові права та обов'язки кількох юридичних осіб концентруються на балансі одного підприємства, яке є наново створеним, а при приєднанні - на балансі вже функціонуючого на момент прийняття рішення про приєднання підприємства. Зазначені відмінності досить чітко простежуються на рис. 7.2.

Деяких завдань реорганізації підприємств (диверсифікація, вступ на ринок, одержання доступу до ресурсів, створення концернів, холдингів тощо) можна досягти не лише на основі злиття чи приєднання підприємств, а і в результаті придбання значного пакета корпоративних прав інших суб'єктів господарювання (поглинання). Такого роду операції у фінансовій літературі досить часто об'єднують під поняттям «аквізиція» (*acquisition*).

А, Б, В, ... — підприємства
 а₁, а₂, б₁, ... — засновники підприємств

Рисунок 7.2 - Відмінності між злиттям та приєднанням підприємств

Підкреслимо, що в результаті класичної операції аквізиції підприємство - об'єкт поглинання зберігає статус юридичної особи, існуючу правову форму організації бізнесу, однак змінюються суб'єкти контролю над ним, тобто власники, які контролюють підприємство.

Вирішальним чинником, який визначає рішення щодо придбання підприємств, є їх вартість. Неправильна оцінка вартості об'єкта поглинання зумовлює помилковість політики аквізицій. Наслідком такої політики є виникнення дефіциту Free Cash-flow та зниження вартості підприємства, яке здійснило придбання. Розукрупнення підприємства (поділ, виділення) здійснюється, як правило, в таких випадках:

1. Якщо у підприємства поряд з прибутковими секторами діяльності є значна кількість збиткових виробництв. Метою розукрупнення при цьому є виділення підрозділів, які санаційно спроможні для проведення їх фінансового оздоровлення, в т. ч. шляхом приватизації.
2. Якщо у підприємств високий рівень диверсифікації сфер діяльності і до них (різних ділянок виробництв) виявляють інтерес кілька інвесторів.
3. При проведенні передприватизаційної підготовки державних підприємств з метою підвищення їх інвестиційної привабливості.
4. За рішенням антимонопольних органів, якщо підприємства зловживають монопольним становищем на ринку.

5. З метою створення інтегрованих корпоративних структур, наприклад у результаті виділення з материнської компанії дочірніх підприємств.

Даний напрям реорганізації дає можливість сконцентруватися на окремих стратегічних сферах діяльності підприємства. Реорганізація підприємства, яке підлягає примусовому розукрупненню, здійснюється монополістом самостійно за умови ліквідації даного монопольного утворення на ринку.

Розрізняють дві основні форми розукрупнення - поділ та виділення. Основні відмінності між поділом та виділенням підприємств досить чітко відображені на рис. 7.5.

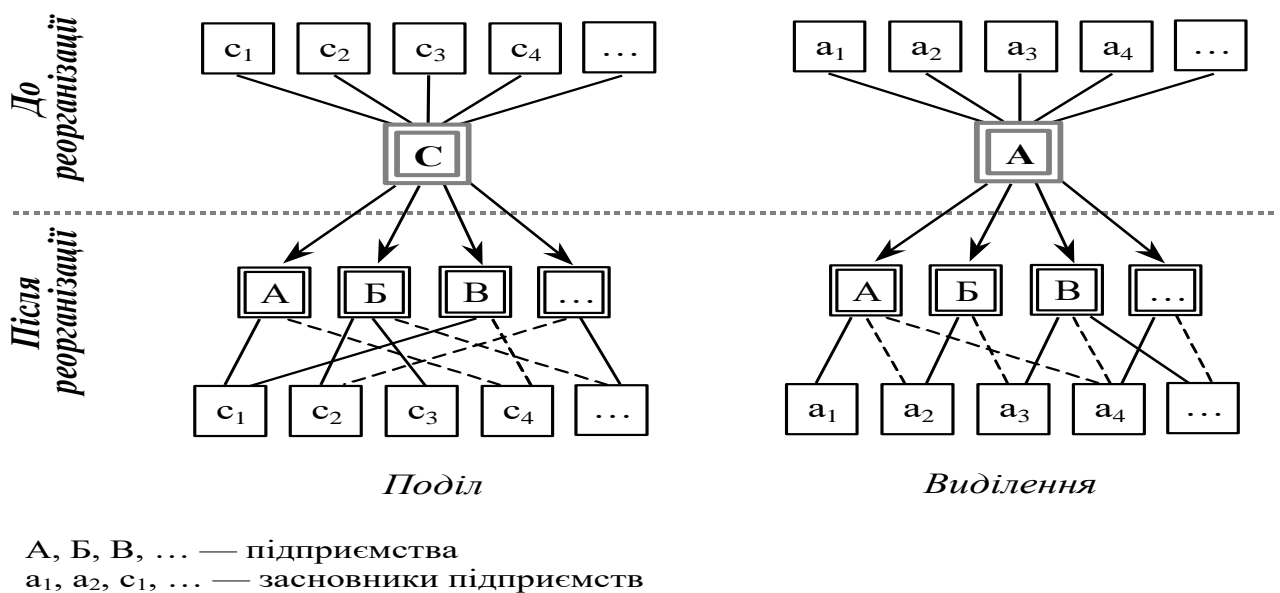

Рисунок 7.5 - Відмінності між поділом та виділенням підприємств

Реорганізація шляхом поділу - це спосіб реорганізації, за якого одна юридична особа припиняє свою діяльність, а на її базі створюється кілька нових підприємств, оформлених у вигляді самостійних юридичних осіб. У разі поділу підприємства до нових підприємств, які виникли в результаті цього поділу, переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах майнові права та обов'язки (активи і пасиви) реорганізованого підприємства.

При виділенні з підприємства одного або кількох нових підприємств до кожного з них переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах майнові права та обов'язки реорганізованого підприємства.

Під час реорганізації шляхом виділення частина активів і пасивів підприємства, що реорганізується, передається правонаступникові або кільком правонаступникам, які створюються внаслідок реорганізації. Підприємство, що

реорганізується, продовжує свою фінансово-господарську діяльність. Воно не втрачає статусу юридичної особи, а лише вносить зміни до установчих документів згідно з чинним законодавством.

У разі виділення створення нової юридичної особи (осіб) здійснюється з використанням лише частини належного реорганізованому підприємству майна. Залишкова ж частина слугує базою для продовження господарської діяльності.

Перетворення - це спосіб реорганізації, який передбачає зміну форми власності або організаційно-правової форми юридичної особи без припинення господарської діяльності підприємства. При перетворенні одного підприємства в інше до підприємства, яке щойно виникло, переходять усі майнові права та обов'язки колишнього підприємства. Найпоширенішими прикладами перетворення підприємств є:

- товариство з обмеженою відповідальністю реорганізується в акціонерне товариство;
- приватне підприємство реорганізується в товариство з обмеженою відповідальністю;
- закрите акціонерне товариство перетворюється у відкрите.

Важливим є те, що розмір частки (у процентах) кожного засновника (учасника, акціонера) в статутному капіталі підприємства, що реорганізується, повинен дорівнювати розміру його частки в статутному капіталі товариства, створеного в результаті перетворення.

Теми рефератів

1. Реорганізація як специфічний напрям фінансової діяльності підприємства .
2. Форми корпоративної реструктуризації підприємств
3. Податкові аспекти реорганізації підприємств.
4. Відмінності між злиттям та приєднанням підприємств.
5. Відмінності між злиттям та приєднанням підприємств

Термінологічний словник

1. Реорганізація –
2. Горизонтальне укрупнення –
3. Вертикальне укрупнення –
4. Діагональне укрупнення

5. Аквізиція –
6. Реорганізація шляхом поділу –
7. Реорганізація шляхом виділення -
8. Перетворення – це
9. Роздільний баланс - це

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

1. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
2. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
3. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

1. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.
2. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю.

Питання для самоперевірки засвоєних знань:

1. Назвіть основні причини реорганізації.
2. Загальна характеристика та види реорганізації підприємств.
3. Загальні передумови реорганізації суб'єктів господарювання.
4. Яка роль антимонопольного законодавства України в реорганізації підприємств?
5. Відмінності горизонтального, вертикального та діагонального укрупнення.
6. Сутність політики аквізиції.
7. В яких випадках здійснюються розукрупнення підприємства?
8. Формування роздільного балансу.
9. Назвати найпоширеніші приклади перетворення підприємств.
10. Що має містити угода про реорганізацію шляхом поділу?
11. Які найпоширеніші приклади перетворення підприємств?

Тема 8. Фінансові інвестиції підприємств

Мета роботи: засвоєння, закріплення, поглиблення та систематизація знань з питань :

- визначення сутності та видів фінансових інвестицій підприємств;
- цілей та об'єктів фінансового інвестування;
- оцінки доцільності фінансових інвестицій;
- оцінки доцільності вкладень у корпоративні права;
- методів оцінки фінансових інвестицій.

Питання до обговорення

1. Сутність і класифікація фінансових інвестицій підприємств.
2. Довгострокові фінансові інвестиції.
3. Поточні фінансові інвестиції.
4. Оцінка доцільності фінансових інвестицій.
5. Відображення вартості фінансових інвестицій у звітності.

Завдання студентів

Одним з найважливіших завдань фінансових служб на підприємстві є визначення найефективніших напрямів вкладення залученого капіталу. Інформація про здійснені підприємством вкладення міститься в активі балансу. Загалом інвестиції - це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Приймаючи рішення щодо вкладання коштів у той чи інший об'єкт інвестицій, потенційні інвестори повинні визначитися з такими основними питаннями:

- 1) цілі інвестування;
- 2) сума коштів, яку вони можуть інвестувати;
- 3) строки, на які кошти можуть бути заморожені в інвестиційні вкладення;
- 4) собівартість окремого об'єкта інвестицій;
- 5) сума доходів (процентів, дивідендів), на яку вони можуть розраховувати, вклавши кошти в об'єкт інвестицій;
- б) можливі вигоди та доходи від альтернативного використання капіталу;

- 7) ризику, пов'язані з інвестуванням;
- 8) ліквідність фінансових інвестицій, тобто швидкість і спроможність їх трансформації у грошові кошти.

Інвестиції здебільшого класифікуються за такими ознаками:

- об'єктами вкладення (фінансові та реальні);
- строками інвестування (короткострокові, довгострокові);
- характером участі в інвестиційному процесі (прямі, непрямі).

Види інвестицій у розрізі об'єктів вкладень характеризує рис. 8.1. Діяльність фінансиста зосереджена переважно на управлінні фінансовими інвестиціями.

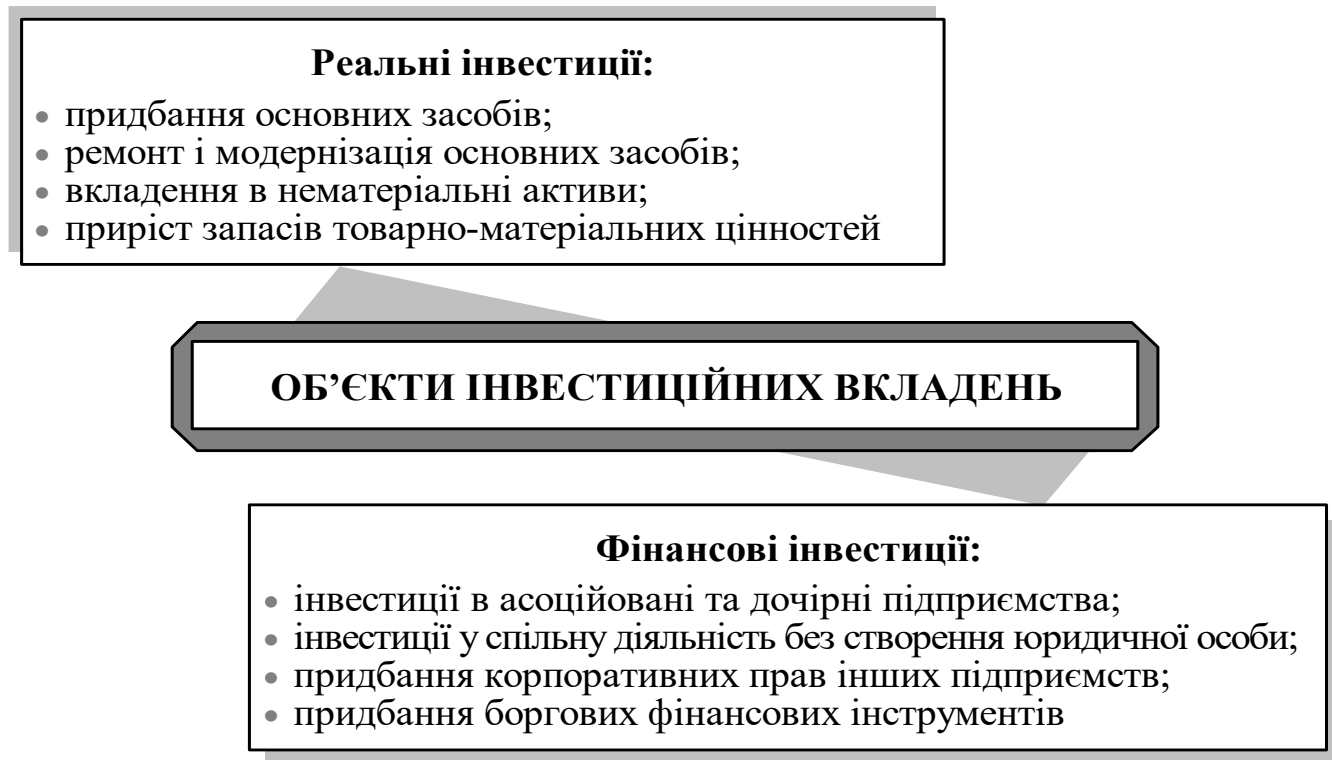

Рисунок 8.1 - Класифікація інвестицій за об'єктами вкладень

Доходи, отримані підприємством від здійснення фінансових інвестицій, відображаються у звіті про фінансові результати за такими позиціями:

- ♦ дохід від участі в капіталі - дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані, спільні або дочірні підприємства, облік яких ведеться за методом участі в капіталі;
- ♦ інші фінансові доходи - дивіденди, проценти, сума збільшення балансової вартості інвестицій та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі);
- ♦ інші доходи - дохід від реалізації фінансових інвестицій.

Витрати та збитки від фінансових інвестицій у звіті про фінансові результати відображаються за статтями:

- втрати від участі в капіталі - збиток, спричинений інвестиціями в асоційовані, дочірні та/або спільні підприємства (зменшення балансової вартості інвестицій);

- інші витрати - собівартість реалізації фінансових інвестицій; втрати від уцінки інвестицій, сума зменшення балансової вартості інвестицій; втрати від зменшення корисності (вартості) вкладень відображаються з одночасним зменшенням балансової вартості фінансових інвестицій.

Для успішної реалізації підприємствами інвестиційних проектів доцільно впроваджувати так званий *інвестиційний контролінг*, який включає планування інвестицій, узгодження та затвердження інвестиційних проектів, супроводження проектів і поточне рапортування про проміжні результати їх виконання, а також інвестиційний контроль.

Під довгостроковими фінансовими інвестиціями розуміються фінансові інвестиції на період понад один рік, а також усі інші інвестиції, котрі не можуть бути вільно реалізовані у будь-який момент. Об'єктами довгострокового фінансового інвестування можуть бути:

- ◆ цінні папери, які засвідчують право власності (акції);
- ◆ цінні папери, що засвідчують відносини позички (облігації, ощадні та інвестиційні сертифікати, векселі);
- ◆ облігації державних та місцевих позик;
- ◆ вкладення в статутний капітал інших підприємств, створених на території країни та за кордоном.

Довгострокові фінансові інвестиції в балансі підприємства-інвестора відображаються за такими позиціями: довгострокові фінансові інвестиції, котрі обліковуються за методом участі в капіталі, інші фінансові інвестиції. До складу довгострокових фінансових інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі, належать: інвестиції в асоційовані підприємства; вкладення у дочірні підприємства; вкладення в спільну діяльність.

Під поточними фінансовими інвестиціями розуміються фінансові інвестиції на термін, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, котрі є еквівалентами грошових коштів).

Поточне фінансове інвестування може здійснюватися також у рамках політики рефінансування дебіторської заборгованості.

Поточними фінансовими інвестиціями, крім того, вважаються векселі, якщо вони використовуються як цінний папір. Окрім цього, поточними можуть бути й інвестиції в асоційовані, дочірні підприємства та спільну діяльність зі створенням юридичної особи, якщо вони придбані та утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців з дати придбання, або відповідні асоційовані чи дочірні підприємства ведуть діяльність в умовах, які обмежують їх здатність передавати кошти інвестору протягом періоду, що перевищує 12 місяців.

Оскільки поточні фінансові інвестиції розглядаються здебільшого як ліквідні резерви, для підприємства принципове значення має їх загальна ринкова вартість, тобто обсяг грошових коштів, які можна отримати в результаті реалізації портфеля поточних фінансових інвестицій.

Управління поточними фінансовими вкладеннями слід узгоджувати із політикою оптимізації залишків грошових коштів на банківських рахунках та формування резервів ліквідності. Тут фінансисту у пригоді можуть стати широко відомі в світі моделі управління вільними залишками грошових коштів на поточних рахунках: модель Баумоля, модель Міллера-Орра та модель Баранека.

При оцінці фінансових інвестицій здебільшого використовують методи, які дають можливість дослідити показники, що характеризують об'єкт інвестицій у динаміці. До основних з таких методів належать: метод дисконтування майбутніх доходів та метод внутрішньої норми прибутковості.

Серед різних видів оцінок доцільності вкладень в інвестиції виокремлюють метод дисконтування Cash-flow. Цей метод називають також методом розрахунку внутрішньої вартості інвестицій. Існують також метод ефективної ставки %; метод визначення внутрішньої норми прибутковості.

Необхідно розглянути оцінку доцільності фінансових інвестицій у корпоративних правах. Вважається, що рішення відносно придбання акцій слід приймати, провівши їх попередній технічний і фундаментальний аналіз.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції та її розкриття у фінансовій звітності визначаються П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції».

Фінансові інвестиції відображаються в балансі, якщо відповідають таким умовам:

- їх оцінка може бути достовірно визначена;
- очікується одержання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з їх використанням.

Існують різні оцінки фінансових інвестицій. Одна із них – оцінка фінансових інвестицій за справедливою вартістю.

Розрахунок ефективної ставки процента використовується при визначенні вартості інвестицій, за якою вони відображаються у фінансовій звітності.

Оцінка фінансових інвестицій за методом участі в капіталі – це метод обліку фінансових інвестицій згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно підвищується або знижується на суму збільшення чи зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування.

Теми рефератів

1. Метод дисконтування.
2. Фундаментальний і технічний аналіз акцій.
3. Метод ефективної ставки процента.
4. Оцінка фінансових інвестицій за методом участі в капіталі.

Термінологічний словник

1. Інвестиції –
2. Довгострокові фінансові інвестиції –
3. Об'єкти довгострокового фінансового інвестування –
4. Поточні фінансові інвестиції –
5. Ефективна ставка процента за фінансовими інвестиціями –
6. Дюрація –
7. Справедлива вартість –
8. Метод ефективної ставки процента –
9. Метод участі в капіталі –
10. Балансова вартість –
11. Внутрішня норма прибутковості –
12. Чиста наведена вартість –
13. Ризик зміни процентних ставок –
14. Метод дисконтування Cash-flow –

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

1. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
2. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
3. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

1. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.
2. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю:

Питання для самоперевірки засвоєних знань:

1. Сутність інвестицій.
2. За якими ознаками класифікують інвестиції?
3. Що виступає об'єктом довгострокових фінансових інвестицій?
4. Відмінності поточних інвестицій від довгострокових.
5. Що представляє собою метод дисконтування Cash-flow?
6. Дайте характеристику методу ефективної ставки процента.
7. Сутність методу, визначення внутрішньої норми прибутковості.
8. Для чого необхідний показник дюрації?
9. Чим відрізняються фундаментальний і технічний аналізи акцій?
10. Сутність визначення справедливої вартості інвестицій.
11. Мета визначення амортизованої собівартості фінансової інвестиції.
12. Для чого потрібен метод участі в капіталі?
13. За якою вартістю оцінюються фінансові інвестиції при їх придбанні?
14. Назвіть основні цілі здійснення фінансових інвестицій підприємств.

Тема 9 Оцінка вартості підприємств.

Мета заняття: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- необхідність завдання та принципи оцінки вартості підприємства;
- методичні підходи до оцінки вартості підприємства;
- ставку дисконту та капіталізації;
- майновий та ринковий підходи в оцінці вартості підприємства;
- порядок здійснення оцінки.

Питання до обговорення

1. Необхідність, завдання і принципи експертної оцінки вартості підприємства.
2. Вартість капіталу підприємства.
3. Методичні підходи до оцінки вартості підприємства.
4. Практична робота з оцінки вартості підприємства.

Завдання студентів

Вивчаючи цю тему, в першу чергу, слід звернути увагу на дослідження економічної сутності оцінки вартості підприємства. Оцінка вартості підприємства його майна належить до найскладніших питань фінансів підприємств.

У літературних джерелах, нормативних актах наводяться численні принципи, яких слід дотримуватися при здійсненні оцінки вартості підприємства. До основних з них слід віднести такі:

- **принцип заміщення** - полягає в тому, що покупець не заплатить за об'єкт більше, ніж існуюча мінімальна ціна за майно з аналогічною корисністю;

- **принцип корисності** - зводиться до того, що об'єкт має вартість лише тоді, коли він є корисним для потенційного власника;

- **принцип очікування** - інвестор, плануючи вкласти кошти в об'єкт сьогодні, очікує отримати грошові доходи від об'єкта в майбутньому;

- **принцип зміни вартості** - говорить про те, що вартість об'єкта оцінки постійно змінюється в результаті зміни внутрішнього стану та дії зовнішніх факторів;

- **принцип ефективного використання** - полягає в тому, що з усіх можливих варіантів експлуатації об'єкта обирається той, що забезпечує найефективніше використання його функціональних характеристик, а отже, приносить найбільшу вартість;

• **принцип розумної обережності оцінок** - зводиться до того, що під час оцінки оцінювач повинен критично (із розумним упередженням) ставитися до всієї інформації, що стає йому відомою від адміністрації об'єкта оцінки, і, по можливості, перевіряти цю інформацію, звертаючись до незалежних джерел;

• **принцип альтернативності оцінок** - полягає у необхідності використання різних методів оцінки та порівняння показників вартості, отриманих у результаті застосування альтернативних методів.

Особливо відзначаються оцінка вартості підприємства як цілісного майнового комплексу та оцінка корпоративних прав суб'єкта господарювання. Оцінка підприємства здійснюється, як правило, на базі ринкової вартості – ймовірної суми грошей, за яку можливі купівля-продаж об'єкта оцінки на ринку.

Важливим елементом оцінки вартості підприємства є визначення вартості капіталу, який є в його розпорядженні. Це поняття характеризує ціну залучення підприємством фінансових ресурсів. Згідно із сучасними тенденціями в теорії і практиці фінансової діяльності вартість капіталу підприємства рекомендується розрахувати на основі використання так званої моделі середньозваженої вартості капіталу. Наголосимо, що в контексті оцінки вартості підприємства особливе значення показника середньозваженої вартості капіталу (WACC) полягає в тому, що він може використовуватися як ставка дисконтування для приведення майбутніх доходів до теперішньої вартості.

Для розуміння сутності методичних підходів до оцінки вартості підприємства та оптимізації їх застосування звернемося до класичної схеми *A. Раннопорта*, яка характеризує структурно-логічні взаємозв'язки між окремими компонентами вартості (рис. 9.1).

Особливої уваги заслуговують способи і методи оцінки вартості підприємства. В зарубіжній та вітчизняній практиці оцінки вартості майна найбільшого поширення дістали три методологічні підходи:

1. Дохідний підхід в оцінці вартості підприємства. Така оцінка ґрунтується на визначенні теперішньої вартості очікуваних вигід від володіння корпоративними правами підприємства. В основі підходу лежить теза, що метою вкладання капіталу інвестором у купівлю підприємства перед усім є утримання стабільних доходів. У рамках цього підходу виокремлюють два основні методи:

- дисконтування грошових потоків;
- визначення капіталізованої вартості доходів.

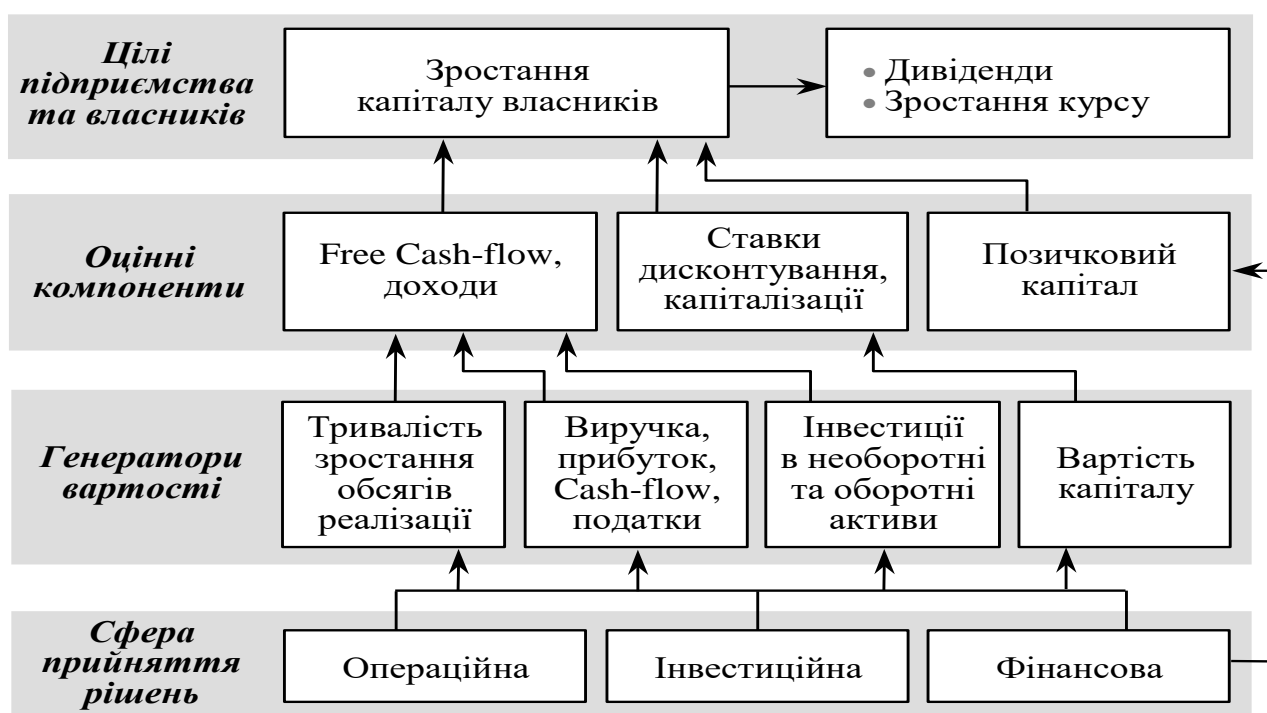

Рисунок 9.1 - Механізм генерування вартості підприємства

2. Згідно з майновим підходом вартість підприємства розраховується як сума вартостей усіх активів, що складають цілісний майновий комплект, за мінусом зобов'язань. Основним джерелом інформації за даного підходу є баланс підприємства. Оцінка вартості підприємства на базі активів заснована на так званому принципі субституції, згідно з яким вартість активу не повинна перевищувати ціни заміщення всіх його складових. У рамках цього підходу розрізняють такі основні методи:

- оцінка за відповідною вартістю активів (витратний підхід);
- метод розрахунку чистих активів;
- розрахунок ліквідаційної вартості.

3. Ринковий підхід передбачає розрахунок вартості підприємства на основі результатів його зіставлення з іншими бізнес-аналогами. Головним тут є наявність прийнятої бази для порівняння та підприємств-аналогів. Подібний бізнес повинен вестися в тій же галузі, що й об'єкт оцінки, або в галузі, що є чутливою до тих самих економічних чинників. Для з'ясування цього питання слід провести порівняльний аналіз кількісних та якісних подібностей та відмінностей між аналогічними підприємствами та об'єктом оцінки.

В рамках ринкового підходу найуживанішими методами вважаються методи:

- зіставлення мультиплікаторів;
- порівняння продажів (транзакція).

Слід звернути увагу на практичну роботу з оцінкою вартості підприємства. З метою правильної організації роботи що до оцінки вартості майна необхідно дотримуватися певної послідовності дій та вибрати найоптимальнішу для конкретного об'єкту методику оцінки. В загальному вигляді оцінка вартості підприємства включає 9 етапів:

1. Укладання договору на проведення оцінки вартості підприємства.
2. Збір вихідної інформації про об'єкт оцінки.
3. Вибір та обґрунтування методології оцінки.
4. Застосування методичних підходів, методів та оцінних процедур.
5. Проведення аудиторської перевірки та інвентаризації майна .
6. Узгодження результатів оцінки.
7. Складання звіту про оцінку підприємства та висновку про вартість об'єкта оцінки на дату оцінки.
8. Затвердження результатів оцінки.
9. Рецензування звіту про оцінку.

Теми рефератів

1. Механізм генерування вартості підприємства.
2. Принципи здійснення оцінки вартості підприємства.
3. Методичні підходи до оцінки вартості підприємства.
4. Практична робота з оцінкою вартості підприємства

Термінологічний словник

1. Вартість бізнесу - –
2. Суб'єкти оцінної діяльності –
3. Середньозважена вартість капіталу –
4. Модель оцінки капітальних активів –
5. Надлишкові активи –
6. Free Cash-flow –
7. Кумулятивна надбавка за ризик –
8. Ліквідаційна вартість підприємства –
9. Ставка капіталізації –

- 10. Первісна вартість активів –
- 11. Відновна вартість –
- 12. Гудвіл –
- 13. Метод порівняння продажів –

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

- 4. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
- 5. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
- 6. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

- 3. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.
- 4. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю:

Питання для самоконтролю:

- 1. Перерахуйте випадки, в яких виникає необхідність оцінки вартості підприємства.
- 2. Назвіть основні принципи, яких слід дотримуватися при здійсненні оцінки вартості підприємства.
- 3. Охарактеризуйте модель середньозваженої вартості капіталу.
- 4. Назвіть три методичні підходи до оцінки вартості підприємства.
- 5. Охарактеризуйте методи дисконтування Cash-flow (DCF) і метод капіталізації доходів.
- 6. Надайте характеристику методам майнового підходу.
- 7. Перерахуйте і надайте характеристику методам ринкового підходу.
- 8. Перерахуйте переваги та недоліки методів порівняння та зіставлення мультиплікаторів.
- 9. Назвіть етапи оцінки вартості підприємства.

Тема 10 Фінансова діяльність підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин

Мета роботи: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- компетенції фінансових служб у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств та види зовнішньоекономічних операцій;
- регулювання розподілу виручки від зовнішньоекономічної діяльності в іноземній валюті;
- розрахунки при здійсненні зовнішньоекономічних операцій, правила їх здійснення та типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів;
- митне оформлення та податкове зовнішньоторговельних операцій.

Питання до обговорення

1. Компетенції фінансових служб у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
2. Регулювання розподілу виручки від зовнішньоекономічної діяльності в іноземній валюті.
3. Розрахунки при здійсненні зовнішньоекономічних операцій.
4. Митне оформлення та оподаткування зовнішньоторговельних операцій.

Завдання студентів

Під час вивчення теми необхідно звернути увагу щодо компетенції фінансових служб у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємства, види зовнішньоекономічних операцій, правила ІНКОТЕРМС, зовнішньоекономічні ризики, а також регулювання розподілу виручки, розрахунки про здійсненні зовнішньоекономічних договорів, форфейтинг, митне оформлення та оподаткування зовнішньоторговельних операцій.

Одним з важливих напрямів діяльності фінансових служб є оптимізація фінансових відносин підприємства при здійсненні зовнішньоекономічних операцій. *Зовнішньоекономічна діяльність* - діяльність господарюючих суб'єктів України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. Таким чином, зовнішньоекономічні відносини охоплюють усі операції,

пов'язані з оборотом товарів, робіт, послуг, капіталів. Ця діяльність може бути фінансовою, інвестиційною чи операційною.

До основних завдань фінансиста в процесі здійснення підприємством зовнішньоекономічних операцій належать:

- вибір найприйнятнішої форми розрахунків та їх організація;
- здійснення операцій з придбання та продажу валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та міжбанківському валютному ринку;
- оптимізація фінансових відносин з посередниками (брокерами, агентами, консигнаторами тощо), страховиками та транспортно-експедиційними організаціями при здійсненні зовнішньоекономічних операцій;
- фінансове забезпечення імпорتنих та експортних операцій;
- визначення умов здійснення товарообмінних операцій, іншої діяльності, побудованої на формах зустрічної торгівлі між підприємством та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- податкове планування при здійсненні зовнішньоекономічних операцій;
- оптимізація фінансових відносин з державними органами, відповідальними за регулювання та контроль зовнішньоекономічних операцій;
- управління ризиками у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Особлива увага фінансових служб повинна концентруватися на оцінці та нейтралізації зовнішньоекономічних ризиків. Ці ризики можна класифікувати таким чином:

- транспортні та складські ризики (ризик втрати чи ушкодження товару під час його транспортування);
- ризик зміни курсів валют, в яких здійснюються розрахунки (ризик виникнення збитків у вигляді курсових різниць);
- платіжні ризики;
- політичні ризики (заборона конвертації та переказу валюти з країни; мораторій чи заборона на виконання боргових зобов'язань суб'єктами господарювання; ризик ембарго; ризик антидемпінгових розслідувань тощо).

Рівень ризиків суттєво знижується за правильно складеного зовнішньоекономічного контракту. Вітчизняним суб'єктам господарювання рекомендується дотримуватися вимог, установлених Положенням про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затвердженим наказом МЗЕЗторгу України від 05.10.95. При укладанні суб'єктами підприємницької діяльності

України всіх форм власності зовнішньоекономічних договорів (контрактів), предметом яких є товари, застосовуються *Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів*, підготовлені Міжнародною торговою палатою у 1953 р. (Правила ІНКОТЕРМС).

Сьогодні діють правила ІНКОТЕРМС у редакції 1990 р., якими передбачено 13 умов поставки, що умовно розбиті на чотири групи (E, F, C, D), параметри яких умов поставки можна охарактеризувати таким чином:

група E: витрати і ризики переходять до покупця відразу після передачі продавцем товару в розпорядження покупця на своєму підприємстві (складі);

група F: витрати і ризики переходять до покупця після передачі товарів перевізнику чи в порту відвантаження (покупець несе витрати з перевезення);

група C: продавець несе витрати до пункту призначення, однак ризики переходять до покупця після передачі товару перевізнику;

група D: продавець повинен нести всі витрати та ризики доти, доки товар не буде доставлено в країну чи узгоджене місце призначення.

Слід акцентувати увагу на фінансовому забезпеченні зовнішньоекономічних відносин у рамках операційної діяльності підприємств, пов'язаних насамперед із зовнішньою торгівлею (експорт, імпорт), виробничою кооперацією, лізингом тощо. А також на регулювання розподілу виручки від зовнішньоекономічної діяльності в іноземній валюті, розрахунки при здійсненні зовнішньоекономічних операцій, митне оформлення та оподаткування зовнішньоторговельних операцій.

У процесі організації зовнішньоекономічної діяльності, складання фінансових планів фінансові служби підприємств повинні враховувати той факт, що на території України запроваджено *обов'язковий розподіл виручки в іноземній валюті* від зовнішньоекономічної діяльності між підприємством та Державним валютним фондом України і місцевими валютними фондами.

Обов'язковому розподілу підлягає виручка в іноземній валюті від зовнішньоекономічної діяльності всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які мають постійне місцезнаходження на території України.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності зобов'язані продавати на користь держави частину від загальної суми виручки в іноземній валюті, одержаної ними в результаті зовнішньоекономічної діяльності, за *стабільними нормативами*, що встановлюються Верховною Радою України. Обов'язковий розподіл виручки в іноземній валюті здійснюється банківськими установами протягом, як правило, кількох наступних днів з моменту надходження коштів.

Таблиця 10.1 - Правила ІНКОТЕРМС

<i>Параметри</i> <i>Умови поставки</i>	<i>Місце поставки</i>	<i>Перехід ризиків</i>	<i>Перехід витрат</i>	<i>Договір перевезення</i>	<i>Митна очистка (експорт)</i>	<i>Митна очистка (імпорт)</i>
1	2	3	4	5	6	7
Група Е						
EXW Франко-завод (місце зазначено)	Підприємство продавця	Підприємство продавця	Підприємство продавця	Покупець	Покупець	Покупець
Група F						
FCA Франко-перевізник	Місце передачі перевізнику	Місце передачі перевізнику	Місце передачі перевізнику	Покупець	Продавець	Покупець
FAS Франко вздовж борту судна (порт доставки зазначено)	Вздовж борту судна (у зазначеному порту)	Вздовж борту судна (у зазначеному порту)	Вздовж борту судна (у зазначеному порту)	Покупець	Покупець	Покупець
FOB Франко-борт (порт відвантаження зазначено)	Судно в узгодженому порту	Поручні судна в погодженому порту	Поручні судна в погодженому порту	Покупець	Продавець	Покупець
Група С						
CFR Вартість і фрахт (порт призначення зазначено)	Судно в узгодженому порту	Поручні судна в погодженому порту	Порт призначення	Продавець	Продавець	Покупець
CPT Перевезення оплачено до (...місце призначення зазначено)	Місце передачі товару на зберігання перевізнику	Момент передачі товару на зберігання перевізнику	Місце призначення	Продавець	Продавець	Покупець

Продовження таблиці 10.1

1	2	3	4	5	6	7
CIP Перевезення і страхування оплачені до (...місце призначення зазначено)	Місце передачі товару на зберігання перевізнику	Момент передачі товару на зберігання перевізнику	Місце призначення, страхування перевезення за рахунок продавця	Продавець	Продавець	Покупець
Група D						
DAF Поставка до кордону (...місце зазначено)	Узгоджений пункт і місце на кордоні	Узгоджений пункт і місце на кордоні	Узгоджений пункт і місце на кордоні	Продавець	Продавець	Покупець
DES Доставлено франко-строп судно (...порт призначення зазначено)	Судно в порту призначення	Судно в порту призначення	Судно в порту призначення	Продавець	Продавець	Покупець
DEQ Доставлено франко-набережна (мито сплачене, порт призначення зазначено)	Набережна (товарна пристань) у погодженому порту призначення	Набережна (товарна пристань) у погодженому порту призначення	Набережна (товарна пристань) у погодженому порту призначення	Продавець	Продавець	Продавець
DDU Доставлено, мито не сплачене	Погоджене місце призначення	Погоджене місце призначення	Погоджене місце призначення	Продавець	Продавець	Покупець
DDP Доставлено, мито сплачене	Погоджене місце призначення	Погоджене місце призначення	Погоджене місце призначення	Продавець	Продавець	Продавець

Зараз діє порядок, згідно з яким 50 % надходжень в іноземній валюті першої групи Класифікатора іноземних валют Національного банку України на користь резидентів - юридичних осіб підлягають обов'язковому продажу через уповноважені банки та кредитно-фінансові установи на міжбанківському валютному ринку України.

Обов'язковому продажу *не підлягають* кошти в іноземній валюті першої групи Класифікатора іноземних валют НБУ.

Переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів підлягає *митному оформленню*. Митне оформлення відбувається після декларування товарів і майна та їх пред'явлення декларантом або транспортною організацією до митного оформлення. Тому слід ознайомитись з митними правилами, які включають порядок декларування товарів, сплати мит і митних зборів, надання митних пільг та інші умови проходження митного контролю, встановлюються законами України про митне регулювання, Єдиним митним тарифом України та міжнародними договорами.

Теми рефератів

1. Механізм генерування вартості підприємства.
2. Принципи здійснення оцінки вартості підприємства.
3. Методичні підходи до оцінки вартості підприємства.
4. Практична робота з оцінкою вартості підприємства

Термінологічний словник

1. Зовнішньоекономічна діяльність - -
2. Експортні операції -
3. Реекспорт товарів -
4. Імпорт товарів -
5. Договорів виробничої кооперації -
6. Договорів консигнації -
7. Уповноважений банк -
8. Резиденти -
9. Платіжні ризики -
10. Документарнео інкасо -
11. Форфейтинг -
12. Митне регулювання -

13. Єдиний митний тариф України –
14. Вантажна митна декларація -

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

1. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
2. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
3. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

1. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.
2. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю:

Питання для самоперевірки засвоєних знань:

1. Сутність зовнішньоекономічної діяльності.
2. Що відносять до експортних та до імпорتنних операцій?
3. Навіщо потрібні Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів?
4. Особливості регулювання розподілу виручки від зовнішньоекономічної діяльності в іноземній валюті.
5. Інструменти зниження платіжних ризиків..
6. Які існують набори платіжних інструментів для експортерів та імпортерів?
7. Схема здійснення операції форфейтингу .
8. Основні переваги форфейтингу?
9. Як здійснюється митне регулювання зовнішньоекономічних операцій?
10. Які документи необхідні для митного оформлення товарів?
11. Види митних платежів.
12. Що є основою нарахування податків і платежів, які сплачуються в процесі митного оформлення вантажів?

Тема 11 Фінансовий контролінг

Мета роботи: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- сутність, необхідність та основні завдання фінансового контролінгу;
- зміст та функції фінансового контролінгу;
- сутність і значення стратегічного та оперативного фінансового контролінгу;
- координацію як основну функцію контролінгу;
- значення системи раннього попередження;
- методи фінансового прогнозування.

Питання до обговорення

1. Сутність, необхідність та основні завдання фінансового контролінгу.
2. Стратегічний та оперативний фінансовий контролінг.
3. Координація як центральна функція контролінгу.
4. Внутрішній аудит (ревізія) в системі функцій контролінгу.
5. Система раннього попередження і регулювання (СРПР).
6. Методи контролінгу.
7. Методи фінансового прогнозування.

Завдання студентів

Контролінг - це спеціальна саморегулююча система методів та інструментів, яка спрямована на функціональну підтримку менеджменту підприємства і включає інформаційне забезпечення, планування, координацію, контроль і внутрішній консалтинг. Підкреслимо, що служби контролінгу безпосередньо не приймають рішення, а здійснюють їх підготовку, функціональну та інформаційну підтримку і контроль за реалізацією. Інформаційне забезпечення менеджменту повинно здійснюватись у зрозумілій для користувачів формі. З цією метою відповідна інформація спочатку обробляється, узагальнюється, аналізується і подається користувачам у формі рапортів, звітів, доповідних записок, резюме, рекомендацій, прогнозів тощо.

На практиці розрізняють різні напрями (сектори) контролінгу: фінансовий контролінг, контролінг збуту, дивізіональний контролінг, контролінг виробництва та закупівель тощо. В цьому розділі висвітлюються основні питання, пов'язані з організацією та функціонуванням *фінансового контролінгу*, хоча більшість

методів та інструментів, які будуть охарактеризовані, є універсальними і можуть бути використані в інших секторах контролінгу.

Фінансовий контролінг зорієнтований на функціональну підтримку фінансового менеджменту, що визначає його зміст та основні завдання.

Провідною метою фінансового контролінгу є орієнтація управлінського процесу на максимізацію прибутку та вартості капіталу власників при мінімізації ризику і збереженні ліквідності та платоспроможності підприємства. Для досягнення цієї мети фінансовий контролінг (контролер) вирішує цілий ряд функціональних завдань. Каталог цих завдань наведено у табл. 11.1.

Вивчаючи цю тему, слід звернути увагу на:

- фактори виникнення і необхідності створення системи контролінгу на підприємствах;
- спрямованість системи контролінгу посилювати вартісні орієнтири керівництва підприємством;
- основні функції і завдання фінансового контролера;
- найважливіші цільові показники концепції контролінгу;
- завдання стратегічного фінансового контролінгу;
- головну мету оперативного фінансового контролінгу.

Багато економістів головне завдання контролінгу беруть у координації різних функціональних блоків на підприємстві. Виконуючи функцію координації, контролінг сприяє побудові “дерева цілей”.

Розрізняють вертикальну та горизонтальну координацію цілей:

- горизонтальна спрямована на узгодження різних видів діяльності, якими займається підприємство;
- вертикальна - на координацію діяльності різних підрозділів, які забезпечують виробництво одного виду продукції (товарів, робіт, послуг).

Особливого прояву функція координації набуває в процесі планування фінансово-господарської діяльності підприємства. Йдеться про необхідність:

- а) узгодження дерева цілей з наявними у підприємства ресурсами;
- б) узгодження довгострокових планів з визначеними цілями і стратегією розвитку підприємства;
- в) приведення у відповідність оперативного планування з довгостроковими планами;
- г) координації окремих планів підприємства і зведення їх в єдиний план;
- г) координації функції контролю та планування;

Таблиця 11.1 – Каталог функцій і завдань фінансового контролера

Функції	Завдання
1. Координація	<ul style="list-style-type: none"> • Регулювання інформаційних потоків • Координація процесу планування
2. Фінансова стратегія	<ul style="list-style-type: none"> • Активна участь у розробці фінансової стратегії підприємства та координація роботи з планування фінансово-господарської діяльності • «Продаж» цілей і планів • Вироблення пропозицій щодо адаптації організаційної структури підприємства до обраної стратегії розвитку
3. Планування та бюджетування	<ul style="list-style-type: none"> • Розробка та постійне вдосконалення внутрішньої методики прогнозування та бюджетування • Забезпечення процесу бюджетування • Участь у розробці інвестиційних та інших бюджетів
4. Бюджетний контроль	<ul style="list-style-type: none"> • Внутрішній (управлінський) облік = managerial accounting • Участь у складанні річних, квартальних і місячних звітів • Аналіз відхилень фактичних показників діяльності від запланованих • Забезпечення постійного аналізу та контролю ризиків у фінансово-господарській діяльності, а також розробка заходів щодо їх нейтралізації • Виявлення та ліквідація вузьких місць на підприємстві • Своєчасне реагування на появу нових можливостей (виявлення та розвиток сильних сторін) • Підготовка звіту про виконання бюджетів і розробка пропозицій щодо коригування планів і діяльності (рапортування)
5. Внутрішній консалтинг та методологічне забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> • Розробка методичного забезпечення діяльності окремих структурних підрозділів • Надання консультацій і рекомендацій керівництву підприємства та структурним підрозділам у процесі розробки фінансової стратегії, планування, розробки і впровадження нових продуктів, процесів, систем
6. Внутрішній аудит та ревізія	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення постійного контролю за дотриманням співробітниками встановленого документообороту, процедур проведення операцій, функцій і повноважень згідно з покладеними на них обов'язками • Проведення внутрішнього аудиту та координація власної діяльності з діями незалежних аудиторських фірм при проведенні зовнішнього аудиту підприємства • Забезпечення збереження майна підприємства

д) координації системи забезпечення інформації з інформаційними потребами підприємства, які виникають у ході аналізу та планування;

е) узгодження організаційної структури підприємства з виробничими потребами;

є) координація фінансових і виробничих потужностей підприємства.

Отже, координація забезпечує організацію ефективнішого використання всіх видів ресурсів (фінансових, трудових, виробничих), якими володіє підприємство. Найважливішими інструментами тут виступають стратегічне, довгострокове планування та бюджетування.

Слід також розглянути внутрішній аудит (ревізію), його основні завдання та принципи служб внутрішнього аудиту. До основних об'єктів фінансового аудиту можна віднести:

- річну фінансову звітність;
- фінансове планування (бюджетування);
- фінансування, вартість капіталу;
- грошові розрахунки;
- калькулювання затрат і цін;
- інвентаризацію.

Типовою для багатьох підприємств є проблема неефективного управління ризиками. З метою своєчасної ідентифікації чинників, які сигналізують про такий стан застосовують систему раннього попередження та реагування (СРПР).

Одним з найважливіших інструментів СРСР та методом прогнозування банкрутства підприємств є дискримінантний аналіз. Тут необхідно дослідити однофакторний та багатфакторний дискримінантний аналіз. Служба контролінгу в процесі виконання своїх функцій використовують велику кількість методів. Поряд з окремими загально методологічними та загальноекономічними методами використовуються специфічні. До перших методів належать такі, як спостереження, порівняння, групування, аналіз, тренди новий аналіз, синтез, систематизація, прогнозування.

До основних специфічних методів контролінгу належать:

- аналіз точки беззбитковості;
- бенчмаркінг;
- вартісний аналіз;
- портфельний аналіз;
- SWOT – аналіз (аналіз сильних і слабких місць);

- XYZ – аналіз;
- методи фінансового прогнозування (експертні, екстраполяції, тощо).

Важливим завданням контролінгу є калькуляція ціни, планування прибутку підприємства та асортименту продукції. Дійовим інструментом виконання цього завдання є розрахунок точки беззбитковості. Складовим елементом такого аналізу є розрахунок суми покриття (маржинального прибутку). Існує також бенчмаркінг (перманентний, безперервний процес порівняння товарів (робіт, послуг), виробничих процесів, методів та їхніх параметрів досліджувального підприємства (структурного підрозділу) з аналогічними об'єктами інших підприємств чи структурних підрозділів).

Розрізняють три види бенчмаркінгу: внутрішній бенчмаркінг; бенчмаркінг, зорієнтований на конкурентів; функціональний бенчмаркінг.

Розрізняють три фази бенчмаркінгу: підготовка; - аналіз; - впровадження.

Вартісний аналіз – це метод контролінгу, що полягає в дослідженні функціональних характеристик продукції, яка виробляється на предмет еквівалентності їх вартості та корисності. Вартісний аналіз розглядається як один з найдійовіших інструментів скорочення собівартості продукції, зокрема витрат на сировину та матеріали. В процесі аналізу досліджуються всі без винятку характеристики продукту. Статті калькуляції на предмет виявлення резервів зниження собівартості.

Портфельний аналіз – ефективний інструмент стратегічного контролінгу. Традиційно цей інструмент використовується при оптимізації портфеля цінних паперів інвестора. У ході аналізу використовується дві широко відомі в теорії та практиці портфельні матриці: Портфель “ріст ринку – частка ринку” (матриця Бастотської консультативної групи); Портфель “привабливість ринку – конкурентні переваги” (матриця Мак-Кінсі).

Одним з важливіших методів стратегічного контролінгу є так званий аналіз сильних (Strength) і слабких (Faibure) місць, а також наявних шансів і ризиків. У процесі аналізу сильні та слабкі місця підприємства слід оцінити з урахуванням основних тенденцій змін у зовнішньому щодо підприємства середовищі. Оскільки сильні і слабкі місця, як правило, є відносними величинами, в процесі аналізу їх слід порівнювати з аналогіями на підприємствах – конкурентах.

Виконання функцій стратегічного та оперативного контролінгу, система раннього попередження та реагування, довгострокове планування та

бюджетування значною мірою ґрунтується на фінансових прогнозах. У науково-практичній літературі виокремлюють три основні групи методів прогнозування:

- суб'єктивні (експертні) методи визначення прогнозних показників;
- каузальне прогнозування;
- методи екстраполяції.

До основних методологічних прийомів, що використовуються за суб'єктивного методу прогнозування, належать такі: індивідуальні питання; мозкова атака; метод Дельфі; розробка сценаріїв.

У теорії і практиці в процесі прогнозування фінансових показників досить часто використовують методологію екстраполяції. Ці методи використовують за відносно стабільного розвитку підприємства (чи окремих показників його діяльності) або за наявності сезонних чи циклічних коливань з чітко вираженим трендом. Під трендом розуміють тривалу тенденцію зміни економічних показників в економічному прогнозуванні. Можна виокремити три основні групи методів прогнозування за допомогою екстраполяції: методи визначення середніх величин; екстраполяція тренду; екстраполяційне згладжування.

Теми рефератів

1. Стратегічний та оперативний фінансовий контролінг.
2. Методи контролінгу.
3. Система раннього попередження та реагування.
4. Внутрішній аудит (ревізія) в системі функцій контролінгу

Термінологічний словник

1. Контролінг -
2. *Фінансовий контролінг* –
3. Фінансова стратегія –
4. Бюджетний контроль –
5. Калькулювання затрат і цін –
6. Інвентаризація –
7. Аналіз точки беззбитковості –
8. Бенчмаркінг –
9. Вартісний аналіз –
10. Портфельний аналіз –
11. SWOT – аналіз –
12. XYZ – аналіз –

- 13. Каузальне прогнозування –
- 14. Методи екстраполяції –
- 15. Метод Дельфі -

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

1. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
2. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
3. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

1. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.
2. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю:

Питання для самоперевірки засвоєних знань

1. За яких умов виникає необхідність фінансового контролінгу?
2. Що розуміють під терміном “стратегічний фінансовий контролінг”?
3. Назвіть головну мету оперативного фінансового контролінгу.
4. Назвіть типові об’єкти фінансового аудиту.
5. Дайте характеристику поняттю «система раннього попередження та реагування».
6. Назвіть 6 етапів процесу створення системи раннього попередження і реагування.
7. Назвіть основні специфічні методи контролінгу.
8. Що характеризує точка беззбитковості?
9. Охарактеризуйте поняття «бенчмаркінг».
10. Назвіть три види бенчмаркінгу.
11. Назвіть три основні групи методів прогнозування.

Тема 12 Бюджетування на підприємстві

Мета заняття: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- бюджетування як функції фінансового контролінгу;
- загальну схему бюджетування, принципи бюджетування, нуль-базис бюджетування;
- зміст і види потреби в капіталі, визначення потреби підприємства в капіталі;
- правила фінансування підприємств, оптимізацію структури капіталу та ефект фінансового лівериджу;
- планування прибутків і збитків. Прогноз руху грошових коштів. Бюджетний контроль та аналіз відхилень.

Питання до обговорення

1. Бюджетування як функція фінансового контролінгу.
2. Принципи бюджетування.
3. Способи бюджетування.
4. Система бюджетів на підприємстві.
5. Визначення потреби підприємства в капіталі.
6. Правила фінансування підприємств.
7. Планування прибутків і збитків.
8. Планування ліквідності.
9. Планування показників балансу.
10. Прогноз руху грошових коштів.
11. Бюджетний контроль та аналіз відхилень.

Завдання студентів

Вивчаючи цю тему, в першу чергу, слід зверну увагу на дослідження організації ефективного фінансового контролінгу на підприємстві. Рекомендується створення сучасної системи бюджетування, яка б була заснована на розробці і контролі виконання ієрархічної системи бюджетів.

Згідно із сучасними трактуваннями, бюджет – це сума коштів, які є в розпорядженні для виконання визначених функцій та проведення певних заходів у

рамках загальнофірмового планування. Він може складатися у формі заданих показників, яких слід дотримуватися у плановому періоді.

Досить часто бюджет складається у формі каталогу заходів, які слід здійснити в плановому періоді; при цьому наводиться обсяг коштів, які виділені для реалізації цих заходів. Водночас є тип бюджетів, в яких поряд з напрямками використання ресурсів відображаються джерела покриття витрат.

Необхідною передумовою та складовою бюджетування є планування, яке власне й конкретизується в бюджетах. І хоча досить часто в літературних джерелах поняття “бюджетування” та “планування” вживається як синоніми, їх слід розрізняти: бюджетування зорієнтоване в основному на фіксацію та координацію показників у короткостроковому періоді, а планування – на прогнозування шляхів і засобів досягнення поставлених цілей, як у коротко-, так і довгостроковій перспективі.

У теорії і практиці економічної науки можна зустріти різні підходи до формулювання принципів бюджетування та планування. На нашу думку, до основних з них слід віднести такі:

- принцип повноти;
- принцип координації;
- принцип централізації;
- принцип спеціалізації;
- принцип періодичності;
- принцип прозорості;
- принцип точності;
- принцип декомпозиції.

Наведені принципи бюджетного планування діяльності структурних підрозділів і всього підприємства необхідно впроваджувати з метою економії фінансових ресурсів, скорочення непродуктивних витрат, більшої гнучкості в управлінні і контролі за собівартістю продукції, а також для підвищення точності заданих бюджетних показників.

Особливої уваги заслуговують способи бюджетування. Розрізняють: нуль-базис бюджетування і традиційне бюджетування. Методологія нуль-базис - бюджетування (ZBB) використовується у разі заснування нового підприємства, розширення діючих виробничих потужностей чи в рамках контролінгу витрат з метою виявлення резервів їх значення. В основі традиційного бюджетування

лежать показники діяльності зокрема показники потреби в капіталі та рівня витрат попередніх періодів. При цьому застосовується методологія екстраполяції.

З метою організації бюджетного планування діяльності окремих структурних підрозділів та підприємства в цілому доцільно запровадити наскрізну систему бюджетів.

Система бюджетування повинна бути націлена на підвищення керованості й адаптованості підприємства до зміни на фінансових і товарних ринках; забезпечення оперативного одержання інформації про необхідність коригування стратегії і тактики управління підприємством; створення умов для підвищення порозуміння і довіри з представниками закордонних фірм. Структурно-логічна схема системи бюджетування на підприємстві (за умови, що за первинний береться бюджет реалізації продукції) представлена на рис. 12.1.

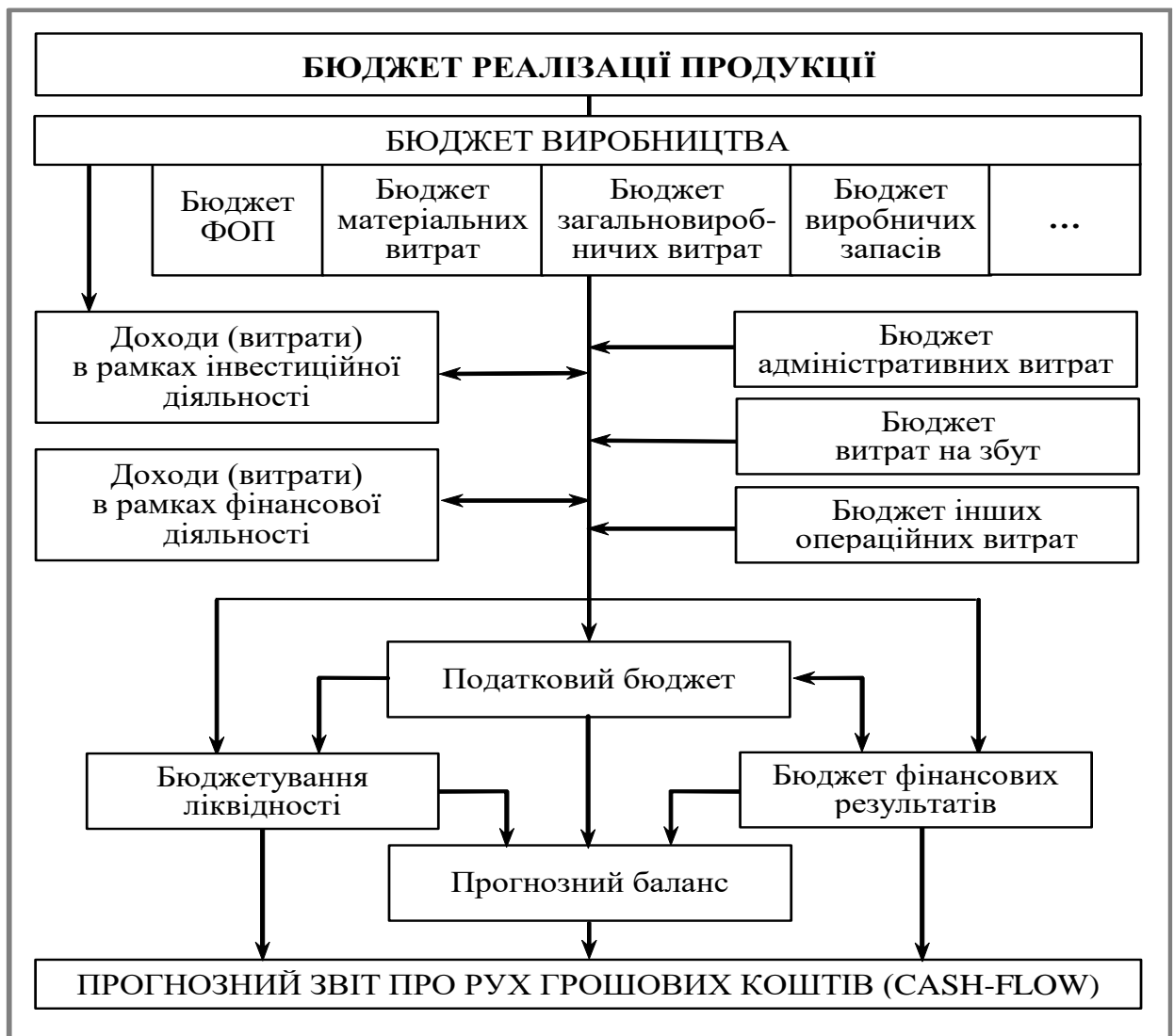

Рисунок 12.1 - Система бюджетів на підприємстві

Слід звернути увагу на визначення потреби в капіталі у підприємства. За традиційного бюджетування плановий обсяг потреби в капіталі залежить від прогнозних величин грошових виплат і надходжень, а також часового інтервалу між ними. Для прогнозування потреби в капіталі насамперед слід визначити планові обсяги грошових виплат у розрізі окремих їх складових і періодів.

Види потреби в капіталі можна класифікувати за типом грошових виплат підприємств (рис. 12.2) :

- грошові видатки у результаті інвестиційної діяльності;
- грошові видатки у результаті операційної діяльності;
- грошові видатки у результаті фінансової діяльності.
-

Рисунок 12.2 - Види потреби в капіталі

З метою дотримання фінансової рівноваги на підприємстві, забезпечення стабільності платоспроможності та ліквідності під час прийняття рішень стосовно джерел покриття потреби в капіталі, складання фінансових бюджетів слід дотримуватись правил фінансування, до яких належать:

- золоте правило фінансування;
- золоте правило бюджетування;
- правила ліквідності;
- правило вертикально структури капіталу.

Перші три правила характеризують горизонтальну структуру капіталу та активів підприємства, останнє стосується лише пасиву балансу. Перевірка дотримання зазначених правил дозволить дійти висновку про якість прийняття фінансових рішень менеджментом підприємства.

Умови золотого правила балансу наочно зображено на рис. 12.3.

Необоротні активи	Власний капітал	Необоротні активи	Власний капітал
	Довгострокові позички		Довгострокові позички
Оборотні активи	Поточні пасиви	Поточні оборотні активи	Поточні пасиви

Рисунок 12.3 - Умови золотого правила балансу

При визначенні оптимальної структури капіталу слід врахувати, що головною метою діяльності будь-якого підприємства є максимізація прибутку в довгостроковому періоді. Ця мета, як правило, конфліктує з іншим важливим завданням – мінімізацією фінансових ризиків. Таким чином оптимальною буде така структура підприємства, за якої досягається оптимальне співвідношення між ризиком структури капіталу та рентабельністю власного капіталу. Підвищення рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позичкового капіталу, якщо рентабельність активів перевищує проценти за кредит, називається ефектом фінансового лівериджу.

Слід звернути увагу на бюджетний контроль та аналіз відхилень. На великих підприємствах, як правило, функціонують комплексні автоматизовані системи бюджетного сканування та контролю. Це дозволяє максимально оперативно одержувати інформацію про виконання бюджетів, і відповідно, вносити необхідні корективи з них з метою підвищення ефективності оперативного управління фінансами підприємства.

Основне значення в плануванні за допомогою автоматизованої системи полягає, по-перше, в змозі моделювати різні сценарії побудови зведеного бюджету за різних його параметрів, по-друге, застосовувати інтерактивні засоби аналізу відхилень, які дають можливість “розшифрувати” окремі показники і дійти висновків щодо факторів, які на них впливають.

Теми рефератів

1. Система бюджетів на підприємстві.
2. Визначення потреби в капіталі для фінансування придбання основних засобів і нематеріальних активів
3. Визначення потреби в капіталі для фінансування оборотних активів.
4. Правила фінансування підприємств

Термінологічний словник

1. Гнучкі бюджети –
2. Фіксовані бюджети-
3. Нуль-базис-бюджетування-
4. Традиційне бюджетування
5. Операційний цикл –
6. Кумулятивний метод -
7. Елективний метод –
8. Револьверний фінансовий план -

Інструктивно-методичні рекомендації до самостійної роботи

Етап перший – засвоєння, закріплення і систематизація знань.

4. Уважно прочитайте рекомендовану літературу до даної теми.
5. Прочитайте тексти вказаних джерел, визначте головне.
6. Уважно прочитайте методичні рекомендації до семінарських занять з даної теми. Дайте відповіді на питання для повторення.

Етап другий – засвоєння і розуміння основних визначень і термінів.

3. Розберіться з тим, що означають нові терміни і поняття, використовуючи рекомендовану літературу.
4. Запишіть важливі визначення і терміни.

Етап третій – відповіді на питання для самоконтролю:

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні характеристики ознак бюджетування.
2. Перерахуйте принципи і способи бюджетування.
3. В чому полягає основна відмінність нулю-базис бюджетування від традиційного планування?
4. Що включає в себе система бюджетів?
5. Що є основою визначення потреби в капіталі в плановому періоді?
6. як визначається потреба в капіталі для фінансування виробничих запасів?
7. Охарактеризуйте золоте правило фінансування.
8. Назвіть суть золотого правила балансу.
9. В чому полягає сутність правила вертикальної структури капіталу?
10. Назвіть мету ефекту фінансового лівериджу?
11. Дайте характеристику бюджетному контролю та аналізу відхилень.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Господарський Кодекс України від 16.01.2003, № 436-IV, ред. від 17.01.2019. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010, № 2755-VI, ред. від 16.05.2019. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV, ред. від 28.02.2019. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Про банкрутство: Закон України, ред. від 23.03.2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://consultant.parus.ua/?doc=002E6C5637>
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України, ред. від 18.09.2018. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».
7. [Національне положення \(стандарт\) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність»](#).
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №11 «Зобов'язання».
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 12 «Фінансові інвестиції».
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №19 «Об'єднання підприємств».
11. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. Посібник.- К.: КНЕУ, 2018.-554с.

Допоміжна

12. Аранчій В.І., Чумак В.Д., Смолянська О.Ю., Черненко Л.В. Фінансова діяльність підприємств: Навчальний посібник.- К.:ВД «Професіонал», 2004.- 240 с.
- 13 Мартюшева Л.С., Меренкова Л.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Конспект лекцій.- Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006.- 184 с.
14. Воловець Я.В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. Посібник. – К.: Алерта, 2006. – 199 с.
15. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. - метод. Посіб. Для самост. вивч. дисц./ О.О. Терещенко. Я.І. Невмержицький, А.П. куліш та ін.; За заг. Ред.. О.О. Терещенка. – К.: КНЕУ, 2006 -312 с.
- 15 Філіна Г.І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. 2-ге вид., перероб. та допов. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 320.

Зміст

Вступ	3
Тема 1 Основи фінансової діяльності суб'єктів підприємництва	7
Тема 2 Особливості фінансової діяльності суб'єктів підприємництва різних організаційно-правових форм	14
Тема 3 Формування власного капіталу підприємств	25
Тема 4 Внутрішні джерела фінансування підприємств	35
Тема 5 Дивідендна політика підприємств	41
Тема 6 Фінансування підприємств за рахунок позичкового капіталу	47
Тема 7 Фінансові аспекти реорганізації підприємств	54
Тема 8 Фінансові інвестиції підприємств	62
Тема 9 Оцінка вартості підприємства	68
Тема 10 Фінансова діяльність підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин	73
Тема 11 Фінансовий контролінг	80
Тема 12 Бюджетування на підприємстві	87
Рекомендована література	94

Навчальне видання

Методичні вказівки для самостійної роботи з дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Укладач : К. е. н., доцент
Ткаченко Ірина Петрівна

Підписано до друку _____ 2023

Обсяг_4,0_д.арк. Тираж__екз. Замовлення

25000, Кропивницький, вул. Є. Чикаленка, 3